

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Bc. Lenka Holly

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: N 6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Podniková ekonomika

Ekonomické aspekty zvyšování spotřební daně tabákových výrobků v ČR

Economic aspects of increasing the tobacco excise tax in the Czech Republic

DP-EF-KFÚ-2011 24

Bc. Lenka Holly

Vedoucí práce: Ing. Martina Černíková, Ph.D., katedra financí a účetnictví

Konzultant: Ing. Šárka Hyblerová, Ph.D., katedra financí a účetnictví

Počet stran: 84

Počet příloh: 2

6. května 2011

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tom případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

V Liberci, 6. května 2011

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá spotřební daní z tabákových výrobků, vlivem kouření cigaret na státní rozpočet České republiky a případovou studií, jejíž analýza odpovídá na otázku, od jaké výše ceny cigaret se kouření stává ekonomicky neúčinné pro státní rozpočet, protože spotřeba tabákových výrobků představuje na jedné straně významný zdroj příjmů státního rozpočtu, z druhé strany jsou ovšem s tím jevem spojeny i nemalé výdaje.

Hlavním cílem předkládané práce je zjistit, jak se v podmínkách České republiky s růstem ceny cigaret mění jejich konzumace a jaká by musela být daňová zátěž cigaret, aby pro státní rozpočet kuřáctví vyšlo efektivní, resp. bez ekonomického účinku.

Klíčová slova

Spotřební daň, tabákové výrobky, cigarety, kuřáctví, náklady, výdaje, inkaso daně, prevalence kouření.

Abstract

This thesis deals with excise taxes on tobacco products, the influence of cigarette smoking on the state budget of the Czech Republic and a case study, the analysis answers the question of what the price of cigarettes, smoking becomes economically inefficient for the state budget, because the consumption of tobacco products is the one the major source of state revenues, on the other side, however, are associated with this phenomenon and considerable expense.

The main objective of this study is to determine how the conditions of the Czech Republic with an increase in cigarette prices vary their consumption and what would need to be a tax burden on cigarettes, to smoking, the state budget became effective, respectively. no economic impact.

Key words

Excise tax, tobacco products, cigarettes, smoking, costs, expenses, tax collection, prevalence of smoking.

Obsah

Seznam ilustrací.....	9
Seznam tabulek.....	10
Úvod.....	11
1 Problematika zdanění v ČR.....	13
1.1 Historie daní.....	15
1.1.1 Vývoj daní na území dnešní ČR.....	17
2 Spotřební daň.....	22
2.1 České prameny platné legislativní úpravy.....	23
2.2 Legislativní úpravy spotřební daně v rámci Evropské unie.....	27
2.3 Sazby spotřební daně z tabákových výrobků.....	32
2.4 Příjmy státního rozpočtu ze spotřebních daní z tabákových výrobků	35
3 Náklady státu spojené s kuřáctvím	42
3.1 Historie kouření	43
3.2 Zdravotní dopady kouření.....	45
3.3 Statistika kouření obyvatel České republiky	46
3.4 Ekonomické aspekty kuřáctví v ČR.....	50
4 Modelová studie interakce příjmů a výdajů státu v souvislosti s užíváním tabákových výrobků.....	55
4.1 Metodika a cíle případové studie	55
4.2 Charakteristika dotazníku a respondentů	56
4.3 Výsledky dotazníkového šetření.....	57
4.3.1 Vliv zvýšení ceny cigaret na jejich spotřebu.....	65
4.3.2 Ekonomické dopady navyšování spotřební daně z cigaret	70
Závěr	76
Seznam použité literatury – citace	79
Seznam použité literatury – bibliografie	81
Seznam příloh	84

Seznam obrázků

- Obr. č. 1: Procentní změna výše spotřební daně z tabákových výrobků v závislosti na procentní změně sazby této daně z cigaret
- Obr. č. 2: Podíl inkasa spotřební daně z tabáku na celkovém inkasu spotřebních daní
- Obr. č. 3: Kuřáctví v populaci ČR dle věkových skupin
- Obr. č. 4: Průměrný denní počet vykouřených cigaret
- Obr. č. 5: Podíl výskytu cenových kategorií cigaret ve sledovaném vzorku respondentů
- Obr. č. 6: Spotřeba cigaret ve sledovaném vzorku kuřáků
- Obr. č. 7: Rozdělení respondentů dle jejich příjmu (v Kč)
- Obr. č. 8: Cenová kategorie cigaret dle příjmu respondentů
- Obr. č. 9: Výše hypoteticky maximálně přípustné ceny cigaret dle příjmu respondenta
- Obr. č. 10: Maximální hypoteticky tolerovaná cena cigaret dle frekvence kouření respondentů
- Obr. č. 11: Změna kuřáckých návyků při růstu ceny cigaret dle cena cigaret spotřebovávaných v současné době
- Obr. č. 12: Změna frekvence kouření na růst ceny cigaret dle příjmových skupin
- Obr. č. 13: Změna frekvence kuřáctví při růstu ceny cigaret dle současných kuřáckých návyků
- Obr. č. 14: Relativní ochota platby ceny cigaret dle současných kuřáckých návyků a celkem
- Obr. č. 15: Výše spotřeby cigaret v závislosti na jejich ceně
- Obr. č. 16: Průběh ročních výnosů a nákladů kuřáctví ne jednoho kuřáka v závislosti na ceně cigaret

Seznam tabulek

- Tab. č. 1: Vývoj minimální výše akcízu uvaleného na cigarety v EU
- Tab. č. 2: Vývoj nejprodávanější cenové kategorie cigaret a kurzu CZK/EUR
- Tab. č. 3: Vývoj sazeb spotřební daně z cigaret v České republice
- Tab. č. 4: Sazby spotřební daně z tabákových výrobků platné v prosinci 2010
- Tab. č. 5: Vývoj výše spotřební daně z tabákových výrobků v ČR
- Tab. č. 6: Výše inkasa spotřební daně z tabáku v ČR
- Tab. č. 7: Plánované výnosy ze spotřební daně z tabákových výrobků a výše jejich skutečného inkasa
- Tab. č. 8: Náklady na kuřáctví v České republice v roce 2003
- Tab. č. 9: Příjmy státního rozpočtu z kuřáctví v ČR v roce 2003
- Tab. č. 10: Souhrn dat zjištěných dotazníkovým šetřením
- Tab. č. 11: Počet kuřáků v ČR od roku 2003 do roku 2010
- Tab. č. 12: Výše nákladů na jednoho kuřáka
- Tab. č. 13: Daňové výnosy z cigaret z průměrného kuřáka
- Tab. č. 14: Daňové výnosy z cigaret při zvyšování spotřební daně z cigaret

Úvod

Problematika kouření cigaret se začala v České republice intenzivněji objevovat v souvislosti se vstupem do Evropské unie, kdy ČR musela přiblížit k právu EU a následně se zavázat dodržováním jejích závazných legislativních aktů. Do právního systému České republiky se začaly začleňovat protikuřácké zákony a opatření a v neposlední řadě také změna struktury výpočtu spotřebních daní z tabákových výrobků a posléze navyšování jejich sazeb.

Negativní důsledky kouření cigaret na lidské zdraví jsou známy již dlouho, stejně tak kuřácká závislost. Až posledních 10 letech se začalo kuřáctví studovat také jako ekonomický faktor. Při porovnání příjmů ze spotřební daně z cigaret a nákladů, které s sebou kuřáctví nese, se kouření cigaret pro státní rozpočet jeví jako neefektivní a značně nevýhodné.

Předkládaná práce si klade za cíle zjistit, jak se v podmínkách České republiky s růstem ceny cigaret mění jejich konzumace a jaká by musela být daňová zátěž cigaret, aby pro státní rozpočet kuřáctví vyšlo efektivní, resp. bez ekonomického účinku.

Teoretická část práce definuje základní principy daně a pojednává o její historii. V dílčích kapitolách je spotřební daň popsána, zasazena do legislativního rámce České republiky i do práva evropského. Rovněž je provedena analýza příjmů ze spotřební daně z tabákových výrobků a analýza nákladů, včetně popisu zdravotních důsledků kouření cigaret.

V praktické části byla zpracována případová studie, která byla provedena na základě teoretických znalostí za účelem dosažení stanovených cílů. Smyslem případové studie bylo zjistit, jakým způsobem se mění spotřeba cigaret s růstem jejich ceny. Stěžejní částí práce je analýza ekonomických dopadů navyšování spotřební daně z cigaret na příjmy a výdaje státního rozpočtu České republiky. Tato dílčí kapitola si klade za cíl najít „bod zvratu“, tzn. takovou cenu cigaret, resp. výši spotřební daně, kdy se kouření cigaret stává pro státní

rozpočet České republiky ekonomicky neúčinné, tedy moment, kdy se příjmy plynoucí ze spotřeby cigaret vyrovnají výdajům vynaloženým na náklady s kouřením související.

1 Problematika zdanění v ČR

„Daň představuje transfer finančních prostředků od soukromého k veřejnému sektoru“.¹

Teorie definuje daň jako povinnou, nenávratnou, zákonem předem stanovenou platbu do veřejného rozpočtu, kterou stát odnímá část příjmů soukromého sektoru.

Funkce daní vyplývá z jejich hlavních ekonomických funkcí:

- alokační funkce (při neefektivnosti alokace zdrojů),
- redistribuční funkce (transfer části důchodu od bohatších k chudším jedincům),
- stabilizační funkce (zmírňování ekonomických cyklických výkyvů).

Úloha daní v tom nejužším pohledu je úloha fiskální, čímž se rozumí zajištění příjmů do státního rozpočtu, z něhož se poté financují veřejné výdaje. Tato funkce je historicky nejstarší a podíl daňových příjmů na celkových příjmech do veřejných rozpočtů ČR je v současné době více než 90 %.²

V České republice existuje mnoho daní a lze je třídit podle různých hledisek. Pravděpodobně nejstarší a nerozšířenější dělení daní je podle vazby na důchod (třídění dle dopadu):

- **Přímé daně** poplatník platí sám na úkor svého důchodu, jsou mu vyměřeny přímo a bezprostředně podle jeho důchodu a majetku. Předpokládá se zde nemožnost přenosu daně na jiný subjekt. Lze sem zařadit daně majetkové, důchodové, příp. daň z hlavy.
- U **nepřímých daní**, na rozdíl od daní přímých, zde předpoklad nemožnosti přenosu daně na jiný subjekt neplatí. Zde se tak děje a to prostřednictvím zvýšení ceny. Rozhodujícím momentem zdanění je nákup (spotřeba), daň je placena v cenách zboží, služeb, převodů a pronájmů, její výše se odvíjí od výše důchodu poplatníka. Jedná se o daně ze spotřeby a obratu, daň z přidané hodnoty a cla.

¹ KUBÁTOVÁ, K. Daňová teorie a politika. s. 15.

² KUBÁTOVÁ, K. Daňová teorie a politika. s. 19.

Další třídění je podle objektu, na který se daň váže (třídění dle objektu): daně z důchodu (příjmu), daně z majetku a daně spotřební. Daním z důchodu podléhají veškeré příjmy poplatníka, na které nejsou uvaleny jiné daně nebo které nejsou od daní osvobozeny. Daně z majetku zdaňují vlastnictví, převod, dědictví movitého i nemovitého majetku, nerespektují přitom důchodovou situaci poplatníka. V širším pohledu jsou daně spotřební uvaleny na veškerou spotřebu, v pohledu užším jim podléhají vybrané druhy komodit (v některých zemích jsou nazývány akcízy).

Třídění daní podle vztahu k platební schopnosti poplatníka (třídění dle adresnosti): daně osobní, daně in rem. Daně osobní jsou adresné a zohledňují platební schopnost poplatníka. Daně in rem nemají vztah ke konkrétnímu poplatníkovi. Jejich výše je stejná bez ohledu na příjmové poměry toho, kdo je platí.

Třídění podle vztahu mezi velikostí daně a velikostí daňového základu (třídění dle druhu sazby) dělí daně na jednotkové (specifické, daně ad valorem) a daně bez vztahu ke zdaňovanému základu (paušální, z hlavy). Daně ad valorem se stanovují podle ceny zdaňovaného základu (nejčastěji procentem). Specifické (jednotkové) daně jsou počítány podle množství jednotek daňového základu nebo množství jednotek užitečné vlastnosti v daňovém základu.

Podle účelnosti jejich výběru daně dělíme na (třídění dle míry účelnosti) daně účelové a neúčelové. Výnosy účelových daní jsou primárně určeny na financování konkrétních aktivit. Peníze z výběru daní neúčelových jsou příjmem veřejných rozpočtů, aniž by bylo předem stanoveno, do které oblasti budou směřovány. Naprostá většina daní České republiky je neúčelová.

Z důvodu statistického zpracování údajů o příjmech veřejného rozpočtu prováděné národními nebo mezinárodními institucemi je nejdůležitější klasifikace daní OECD, klasifikace Mezinárodního měnového fondu a Statistika národních účtů OSN, která slouží ke sledování HDP a ostatních makroekonomických ukazatelů. Důležitá je také klasifikace

daní dle bilance příjmů a výdajů státního rozpočtu ČR.¹

Podle toho, jak se mění míra zdanění (podíl daně na důchod poplatníka) s růstem důchodu, daně klasifikujeme (třídění dle stupně progrese) na proporcionální – míra zdanění se s růstem důchodu nemění, zůstává stejná, daně progresivní – s růstem důchodu míra zdanění roste, a daně regresivní – míra zdanění klesá s růstem důchodu.

Dále existuje celá řada způsobů klasifikace a třídění dle různých hledisek, výše jsou uvedeny pouze ty základní.

1.1 Historie daní

Vznik daní je spjat se vznikem organizovaného státu, kdy se objevila nutnost, nějakým způsobem financovat státní, popřípadě církevní, potřeby.

Hlavním příjmem do pokladny panovníka antického Řecka i Říma byly válečné kořisti a odvody z podrobených zemí, daně zde fungovaly jen jako jakýsi doplněk těchto financí. Význam daní však rostl v době před válečnými výpravami, při živelných pohromách a neúrod, kdy bylo potřeba příjmy panovníka zvýšit. Ve starém Řecku se setkáváme s atributem (jednorázová dávka z pozemků či z hlavy), který se později přeměnil v daň pozemkovou (vybírána každoročně)

Na počátku feudální společnosti neexistovalo jednotné obecně uznávané platidlo, daně, mající spíše nahodilý charakter, byly tudíž vybírány v naturální formě – obilí, zemědělské nářadí, výrobky, ... Díky učení o „trojím lidu“ je, až na výjimky, od placení daní osvobozena šlechta a církev. Mezi jedny z prvních pravidelných odvodů mající daňový charakter lze zařadit domény, regály, kontribuce a akcízy. Domény představují naturální příjmy z majetku panovníka, tj. z hospodaření na jeho zemědělských a lesních pozemcích. Regály jsou platby za propůjčení panovníkových výsad. Uvaleny byly zejména na těžbu

¹ KUBÁTOVÁ, K. Daňová teorie a politika. s. 23.

a zpracování solí, na právo těžby, lovu nebo vaření piva, regál mincovní, celní. Později začínají mít regály formu akcízů, jedněch z prvních nepřímých daní. Jedná se o poplatky vybírané při oběhu zboží či při jeho převodu. Za předchůdce přímých daní lze považovat kontribuce. Jedná se většinou o nepravdělně vybírané poplatky z hlavy, majetku i z výnosů. Požadované výše kontribucí bylo dosahováno použitím repartiční metody – nejprve je stanoven celkový výnos daně, který je poté rozdělen na jednotlivá města a poplatníky. V období pozdního feudalismu daně ztrácejí svůj naturální charakter a do popředí vystupují akcízy, které největší měrou zvyšují daňové odvody.

V období po buržoazních revolucích se všechny daně již vybírají pravidelně, bez výjimky jsou povinné a tvoří hlavní zdroj příjmů na financování státních aktivit. Vznikají ucelené daňové soustavy. V Anglii vzniklá důchodová daň je již stanovena podle počtu dětí, rodinného stavu a povolání poplatníka.

Na přelomu 19. a 20. století roste význam státu a s ním i význam inkasa daňových odvodů, dochází k prvním daňovým reformám – daňový výnos se již neurčuje dle vnějších znaků, ale podle skutečného stavu.¹ Běžným základním dokumentem pro výběr daně je daňové přiznání, cla jsou většinou již jen dovozní, vznikají první progresivní daně. Nezbytné zboží již nepodléhá spotřebním daním, ty jsou uvaleny jen na alkohol, cigarety, petrolej, cukr, kakao a čaj. Do popředí vystupují nové problémy – daňové úniky a daňové podvody.

Mezi 1. a 2. světovou válkou se nadále udržuje trend zvyšování daňové kvóty (až 30 % HDP). Ve snaze získat finance na obnovu válkou ochrnutou ekonomiku jsou akcízy opět uvalovány i na zboží nezbytné, ve většině států se objevují válečné daně či majetkové dávky (stanoveny pro nejbohatší obyvatele). Hospodářská krize a příprava na další světovou válku si vyžadují další dodatečné finanční prostředky. Dochází tedy k přírůzkám na daních, zvedá se zdanění alkoholu a tabáku.

Po 2. světové válce mají daně pod vlivem učení J. M. Keynesa stabilizovat ekonomiku. V ekonomikách tržně orientovaných roste daňové zatížení, daňová kvóta je mnohdy vyšší

¹ ŠIROKÝ, J. Daňová teorie (pro inženýrské studium).

než 50 % HDP. V zemích s centrálně plánovanou ekonomikou je daňová kvóta také velmi vysoká. Jednotlivci podléhají daním s nízkými sazbami, oproti tomu jsou podniky zdaňovány mnohdy až 80-ti % sazbou. Existuje zde diferenciací výše daně podle odvětví. Od 70. let tržní ekonomiky prosazují politiku stimulace nabídky – daně, mezní sazba daně a daňové břemeno klesá. Projevuje se trend zvyšování podílu nepřímých daní na daňových výnosech. Do daňových systémů vlády začínají zavádět daň z přidané hodnoty (poprvé v Dánsku v roce 1967).

1.1.1 Vývoj daní na území dnešní ČR

První známý daňový poplatek na území dnešní České republiky se datuje do 10. století, byl jím celní regál. V historických dokumentech se píše o dani z míru jako o první přímé dani. Poté, co se v Českých zemích začaly razit mince, převedl panovník dobrovolnou daň svobodných občanů na pevný peněžní poplatek. Daně z majetku se začaly vybírat na konci 12. století – daně z obdělávaných pozemků, daně z městských domů.

Poplatky s charakteristickými rysy daně z obratu byly v Čechách poprvé zavedeny v 16. století. Tyto „prodejní daně“ měly být vybírány hlavně ve městech. Od daně byla osvobozena šlechta, ale kvůli velkému odporu městského obyvatelstva se od jejího vybírání upustilo.¹ Období třicetileté války bylo ve znamení zvyšování akcíků.

Zcela pravidelný charakter výběru získaly daně za vlády Habsburků. V rámci tereziánských reforem v 18. století došlo k velkým změnám kontribucí hlavně tím, že se rozšířily údaje zapisované do pozemkových katastrů. Postupně se zvyšovaly sazby a rozšířily se komodity podléhající zdanění (maso, máslo, sýr, dříví, ...). V Rakousku byla zavedena všeobecná potravní daň, jež existuje vedle daně solné a daně tabákové. Tato daň rozdělila obce do dvou kategorií: uzavřená města (zde se uplatňovaly daně na široký okruh subjektů – dobytek, maso, mouka, obilí, pivo, víno aj.) a města ostatní (daně jen z dobytka, masa a vína). Rakouští panovníci považovali za základ financování potřeb monarchie cla

¹ ŠIROKÝ, J. Daňová teorie (pro inženýrské studium). s. 15.

a daně nepřímé. Rakousko-Uhersko pod vedením ekonoma Boehma-Baverka zavedlo osobní daň z příjmu, jež postihoval jen fyzické osoby. Příjem poplatníka tak podléhá dvojímu zdanění – osobní dani z příjmů a jedné z daní výnosových. Ze všeobecné daně potravní se postupně vymanily určité komodity (líh, pivo, víno, olej), které byly podrobeny samostatné dani. Nejvýše dosahují sazby daně cukerní.

V období před 2. světovou válkou se nově vzniklá Československá republika potýkala s nízkým kurzem měny. Na vyřešení tohoto problému vláda zavedla nové poplatky mající charakter daní, které měly snížit objem peněz v oběhu. Až do roku 1927 zde neexistoval jednotný zákon o přímých daních. V období hospodářské krize se základna spotřebních daní rozšířila o další komodity – droždí, umělé jedlé tuky, žárovky,... Přes 50 % výnosů z nepřímých daní připadalo na spotřební daň z tabáku, o poznání méně pak z daně loterijní, solní, daně z umělých sladidel a daně z výbušnin. V roce 1920 se uplatňovala pod původním názvem „daň z převodu statků a pracovních výkonů“ daň z obratu. Sazbu měla nejprve 1 %, poté 2 % a ve 30. letech 3 %. Daň byla uvalena na dodávky, podnikatelské výkony i pronájmy movitých věcí.

V poválečném Československu se daňový systém rozpadal na dvě větve – daně placené obyvatelstvem a daně placené firemní sférou. Daňové zatížení podniků ovlivňovala cenová politika, sazby se rozlišovaly podle průmyslového odvětví, ve kterém firma působila, podle druhu vlastnictví aj. Daňová reforma s účinností od 1. 1. 1953 nadále pokračovala v neúměrném zatěžování soukromého podnikání. Až do roku 1991 platil prakticky neměnný daňový systém.

Od 50. let 20. století se do státního rozpočtu odváděly dávky z objemu mezd, ze zisku, z odpisu základních prostředků, dávky cenové (uplatňovány při porušení cenových předpisů) a regulační. Těmito daněmi byly zatíženy podniky státní, akciové společnosti, státní peněžní ústavy i podniky zahraničního obchodu. Sazba daně z objemu činila 50 %, ze zisku 55 % z daňového základu.

Sazba daně důchodové, která byla uvalena na právnické osoby, dosahovala 20 % ze zisku do 200.000 korun za rok. Zisk přesahující 200.000 korun se zdaňoval 55 %. Zemědělská

daň zahrnující daň z pozemků, z objemu mezd a odměn a ze zisku se týkala pozemků vedených v evidenci jako půda zemědělská. Poplatky za pozemky byly odstupňovány podle výnosnosti půdy, sazby daní z objemu mezd a odměn a za zisku činily 50 %. Existovala zde daň z obratu, jež se počítala sazbou z prodejní ceny produktu.

Sazby daní ze mzdy fyzických osob byly klouzavě progresivní, jejich maximální výše dosahovala 20 % ze mzdy přesahující 2.400 korun za měsíc. Poplatníci vyživující méně než 2 osoby platily až o 60 % větší daň, pracujícím s více než 2 vyživovanými osobami se snižovala až o 70 %. Příjem umělců „na volné noze“ podléhaly dani se sazbou klouzavě progresivní dosahující maximálně výše 33 % z příjmu přesahujícího 50.000 korun ročně. Z drobných honorářů se paušálně odváděly 3 %. Daň z příjmu obyvatelstva byla uvalena na všechny příjmy obyvatel, které nepodléhaly jiné příjmové dani. Touto daní byli zatíženi především zisky soukromých podnikatelů. Klouzavě progresivní sazba daně činily 15 % ze základu do částky 60.000 korun za rok, pro částky vyšší než 1.080.000 korun za rok sazba dosahovala 55 %.

Při výpočtu daně domovní se přihlíželo k obci, kde se nemovitost nacházela (nejvyšší sazba pro Prahu, Brno, Bratislavu a lázeňská města), a výměře zastavěné plochy. Za určité úkony či služby vykonané orgány státní správy se platily státní poplatky. Místní poplatky měly charakter povinných příspěvků obyvatel a organizací do obecních rozpočtů. Platily se poplatky lázeňské, za užívání veřejných prostranství, ze psů, z nájemného, z užívání veřejného prostranství a poplatek ze vstupného.

V letech 1990-1992 byly položeny základy nového daňového systému odpovídajícího potřebám tržní ekonomiky. V roce 1990 vláda reorganizovala systém daňové správy, proběhly dílčí úpravy původní daňové legislativy.

Před korekcí daňových zákonů existovalo zhruba 1.000 pásem daně z obratu od -291 % do +83 % obchodní ceny, záporné sazby znamenaly dotace. Z důvodu přechodu na daň z přidané hodnoty došlo k zredukování na 4 pásma sazeb: 0, 12, 22 a 32 % z prodejní ceny. Komodity, u kterých stát cíleně reguloval objem spotřeby, byly z nových sjednocených pásem vyjmuty. Do této skupiny produktů se řadily alkoholické nápoje, káva a čaj, cigarety

a tabákové výrobky. Posledními úpravami, kterými daň z obratu prošla, bylo snížení sazeb na 0, 11, 20 a 29 % v květnu 1991 a přesunutí části produktů do nižších daňových pásem.

Předchozí daňový systém znevýhodňoval soukromé podnikání, na jeho stimulaci přijala vláda řadu opatření: odpočitatelné položky, řada úlev, možnost zrychleného odepisování, uplatnění výdajů procentem z příjmu, možnost odkladu platby daně ve výši 60 % v prvním roce podnikání, 40 % ve druhém a 20 % v roce třetím.

Daň z příjmů obyvatelstva, z příjmu z literární a umělecké činnosti a daň z příjmu občanů ze zemědělské výroby se sjednotily pod jednu daň z příjmů, která již nezohledňovala druh příjmu. Odvody související se ziskem právnických osob se nahradily universální daní podniků a společností. Reformou prošlo také financování nemocenského a důchodového zabezpečení, které již nebylo placeno ze státního rozpočtu, ale přeneslo se na podniky a zaměstnance. Větší či menší korekcí prošly i další daně.

Dne 1. 1. 1993 se rozdělila Československá federativní republika na dva samostatné státy: Českou republiku a Slovenskou republiku. K tomuto datu byla uskutečněna globální reforma daňové soustavy. Nový daňový systém byl zkonstruován tak, aby nedocházelo k samovolnému zvyšování daňové kvóty. Významný byl také posun od zdanění příjmů ke zdanění spotřeby, díky kterému se daňové zatížení rozložilo na celou společnost rovnoměrněji.

Reforma si kladla za cíle celou daňovou soustavu zjednodušit a zprůhlednit, při respektování hranice daňové únosnosti zvýšit daňovou spravedlnost. Hlavní prioritou bylo zajištění dostatečných příjmů do státního rozpočtu vybudováním pružného daňového systému, který bude schopen se přizpůsobit změnám v ekonomice.¹

U daní z přidané hodnoty byly navrženy dvě varianty sazeb – základní 23 % a snížená 5 %. Do snížené sazby spadaly např. léky, potraviny, většina služeb. Rozdílné zdanění mělo přihlížet k sociálnímu faktoru a obdobných dvoupásmových úprav daní z přidané hodnoty

¹ ŠIROKÝ, J. Daňová teorie a praxe. s. 29.

v zahraničí.

Spotřební daní byly zatíženy - v duchu předchozí legislativní úpravy - pohonné hmoty, tabák a tabákové výrobky, pivo, víno, líh a lihoviny formou pevné korunové sazby na jednotku množství. Daň z příjmu právnických osob se snížila na 45 % a došlo k úpravě definice základu daně. Zjednodušilo se i zdanění příjmů fyzických osob. Sazba daně se pohybovala v rozpětí 15-47 %. Snížení odvodů se uskutečňovalo skrze systém daňových slev a odčitatelných položek ze základu daně.

Kromě malých korekcí a úprav sazeb se daňová soustava dochovala do dnešního dne a tvoří ji:

- daň z přidané hodnoty,
- daně spotřební,
- daně z nemovitosti,
- daně z příjmů,
- daně dědická a darovací,
- daň silniční,
- daň z převodu nemovitostí,
- daně environmentální (vznik 1. 1. 2008).

2 Spotřební daň

Daně ze spotřeby se řadí mezi daně nepřímé, společně s daní z přidané hodnoty, a selektivní spotřební daně (akcízy). Tato práce se zabývá spotřební daní v kontextu selektivní spotřební daně z tabákových výrobků, tak, jak ji chápe zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních ve znění pozdějších předpisů.

Zákon vymezuje spotřební daň jako „*daň z minerálních olejů, daň z piva, daň z vína meziproductů a daň z tabákových výrobků*“, ¹ internetová encyklopedie Wikipedia ji definuje jako typ nepřímé daně zaváděnou státem za účelem dosažení určitých cílů. ²

Spotřební daně představují jedny z daní ze spotřeby, jež tvoří poměrně významnou část příjmů státního rozpočtu. Akcízy mají selektivní charakter (proto někdy také nazývány jako selektivní spotřební daně), jsou uvaleny pouze na vybrané druhy zboží a ukládány vždy jednorázově buď v okamžiku uvádění produktu do volného daňového oběhu na území České republiky, nebo při dovozu v den vzniku celního dluhu (pokud výrobky nejsou osvobozeny podle § 11 zákona 353/2003 Sb., o spotřebních daních ve znění pozdějších předpisů).

Spotřební daně z tabákových výrobků jsou vládami ukládány ze dvou důvodů. Prvním důvodem je zajištění části příjmů do státního rozpočtu. Poptávka po tabákových výrobcích má neelastický charakter. To znamená, že se spotřeba tabákových produktů se zvyšováním spotřební daně mění nevýznamným způsobem. Této vlastnosti využívají vlády, které mohou poměrně velmi přesně predikovat výši příjmu z této daně do veřejného rozpočtu.

Druhý důvod zavádění spotřební daně z tabákových výrobků do daňového systému státu je snaha o odrazení spotřebitelů od škodlivé konzumace. Takové výrobky jsou zatíženy spotřební daní, protože jejich spotřeba přináší rizika a škodlivé dopady především na

¹ Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, § 1, odst. 2.

² internetová encyklopedie Wikipedia, www.wikipedia.cz.

zdravotní stav jednotlivých kupujících. Existence spotřební daně z tabákových výrobků tedy lze ospravedlnit nutností uhradit externí náklady, které konzumenti přenášejí na ostatní subjekty.¹ Pod pojmem negativní externalita (externí náklad) se rozumí činnost jednoho subjektu (v tomto případě konzumenta cigaret), která vyvolává škodu, externí náklad, u jiných subjektů. Tento náklad původce škody nehradí a přenáší ho na jiné subjekty. V tomto případě je stát hlavním subjektem, na nějž externality dopadají a který je hradí prostřednictvím výdajů především na veřejné zdravotnictví. Teoreticky by tedy měla být spotřební daň z tabákových výrobků uvalena na produkt v takové výši, aby příjmy z této daně stačily na uhrazení externích nákladů vzniklých při konzumaci. Mezní externí náklady poškozených subjektů by se pak měly rovnat břemenu uvalenému na spotřebu nebo výrobu produktů, které tyto externality způsobují.² V praxi se setkáváme s největším problémem při vyčíslení skutečné výše externalit a určením subjektu, na kterého dopadají.

2.1 České prameny platné legislativní úpravy

Česká legislativa upravující výrobu, prodej, zdanění a nakládání s tabákovými výrobky se rozpadá do několika zákonů a vyhlášek. Mezi nejvýznamnější lze řadit:

- **Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích**, ze dne 19. 5. 1997 ve znění pozdějších předpisů byl schválen 24. 4. 1997 s účinností od 1. 9. 1997. Podle § 1 „*Tento zákon zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství a upravuje v návaznosti na přímo použitelné předpisy Evropských společenství povinnosti provozovatele potravinářského podniku a podnikatele, který vyrábí nebo uvádí do oběhu tabákové výrobky, a upravuje státní dozor nad dodržováním povinností vyplývajících z tohoto zákona a z přímo použitelných předpisů Evropských společenství.*“³ § 12 o tabákových výrobcích, které tento

¹ DAVID, P. Daně z daní uvalených na cigarety v zemích Evropské unie. s. 2.

² DAVID, P. Daně z daní uvalených na cigarety v zemích Evropské unie. s. 2.

³ Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích. § 1, odst. 1.

zákon charakterizuje jako produkty ke kouření, šňupání, sání nebo žvýkání vyrobeny alespoň částečně z tabáku, včetně tabáku geneticky upraveného¹, upravuje suroviny na výrobu tabákových výrobků, povinnosti osoby uvádějící výrobky do oběhu a náležitosti prohlášení o výčtu složek v tabákovém výrobku, včetně jejich hmotnosti, důvodu použití, toxicity i návykových účincích.

- **Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy**, ve znění pozdějších předpisů *„zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství upravující regulaci reklamy, která je nekalou obchodní praktikou, reklamy srovnávací, reklamy na tabákové výrobky, na humánní léčivé přípravky, na veterinární léčivé přípravky, na potraviny a na počáteční a pokračovací kojeneckou výživu, a upravuje obecné požadavky na reklamu a její šíření včetně postihů za porušení povinností podle tohoto zákona a stanovení orgánů dozoru.“*² Zákon definuje reklamu a komunikační média pro její šíření, v § 3 vymezuje, za jakých okolností je reklama na tabákové výrobky povolena, a stanovuje případy a okolnosti jejího zákazu, rozšiřuje definici reklamy o další aspekty. Reklamu na tabákové výrobky charakterizuje zákon, krom jiného, jako jakoukoliv formu obchodního sdělení, distribuci tabákového výrobku zdarma, a to vše s účinkem propagace tabákového výrobku. Dále se reklamou rozumí taková reklama, která tabákový výrobek nepropaguje přímo, využívá ale při tom emblému, znaku či jiného charakteristického rysu tabákového výrobku. Takové reklamy jsou zakázány, stejně jako sponzorování s účinkem propagace. Výjimky povolení reklamy stanovuje tento zákon v odst. 4, § 3. Reklama na tabákový výrobek musí obsahovat varovný text: “Ministerstvo zdravotnictví varuje: kouření způsobuje rakovinu“, v rozsahu nejméně 20 % reklamního sdělení. Tento text musí být vytištěn velkým tučným černým písmem tak, aby dosahoval minimálně 80 % výšky bílého podkladu. Reklama šířená v audiovizuálních médiích musí taktéž obsahovat toto varovné sdělení v tomtéž rozsahu. Reklama na tabákový výrobek nesmí být zaměřena na

¹ Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích § 2, písm. u).

² Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy. § 1, odst. 1.

osoby mladší 18 let, dále reklama nesmí nabádat ke kouření slovy nebo např. vyobrazováním scény s otevřenými krabičkami cigaret nebo scény, kde lidé kouří či drží cigaretu, balíčky cigaret, jiné tabákové výrobky či kuřácké potřeby. Dále je také zakázána reklama skrytá a propagace tabákového výrobku založená na podprahovém vnímání.

- **Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami**, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 19. srpna 2005 stanovuje, mimo jiné, opatření na ochranu zdraví před škodami způsobenými tabákovými výrobky, na omezení dostupnosti tabákových výrobků a působnost státních orgánů v souvislosti s tímto zákonem.¹ Zákon definuje škodlivé užívání tabákových produktů jako takový způsob spotřeby, která vede k poškození fyzického nebo duševního zdraví jedince. Do škod způsobených tabákovými výrobky se zahrnuje poškození zdraví, škody způsobené dopravními nehodami, poškození plodu z těhotenství, předčasné úmrtí, sociální problémy (hl. ztráta zaměstnání a rodinné problémy), ekonomické škody související s užíváním tabákových produktů.
- **Zákon č. 353/2003 Sb., spotřebních daních**, ve znění pozdějších předpisů, nahradil zákon č. 587/1992 Sb. Zákon zavádí novou soustavu spotřebních daní v souvislosti s harmonizací nepřímých daní s požadavky Evropské unie v této oblasti. Zákon *„zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství a upravuje*
a) podmínky zdaňování minerálních olejů, lihu, piva, vína a meziproductů a tabákových výrobků,
*b) způsob značení a prodeje tabákových výrobků a způsob značení některých minerálních olejů.“*²

¹ Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. § 1, písm. a), b), c).

² ŠULC, I. Zákon o spotřebních daních: s komentářem k 1. 4. 2010: správa spotřební daně, plátcí daně, vznik daňové povinnosti, vznik povinnosti daň přiznat a zaplatit, změny v předmětu daně u tabákových výrobků. § 1, odst. 1.

Zákon se skládá ze sedmi částí, části IV a V se zabývají výhradně minerálními oleji. Část první – obecná ustanovení, definuje předmět úpravy, vymezuje pojmy, identifikuje plátce daně, související náležitosti daňových dokladů a dokladů vůbec, zdaňovací období, upravuje osvobození od daně, nárok na vrácení daně, dopravu a skladování vybraných výrobků, dovoz a vývoz vybraných výrobků, oprávnění příslušných státních orgánů. Část druhá – zvláštní ustanovení, se dělí na pět hlav (každá hlava pojednává o jednom vybraném výrobku). Hlavou pátou je daň z tabákových výrobků. V této části zákon konkretizuje obecná ustanovení, uvádí sazby daně z jednotlivých tabákových výrobků, udává způsob výpočtu daně, upravuje balení tabákových výrobků, tabákové nálepky a ceny tabákového výrobku pro konečného spotřebitele. Třetí část zákona omezuje prodej lihovin a tabákových výrobků, šestá část pojednává o správních deliktech a část osmá obsahuje společná, přechodná, zrušovací a závěrečná ustanovení.

Kromě výše uvedených zákonů problematiku spotřebních daní upravují také vyhlášky Ministerstva zemědělství České republiky a Ministerstva financí České republiky. Jsou to především:

- **Vyhláška Ministerstva zemědělství České republiky č. 344/2003 Sb.**, kterou se stanoví požadavky na tabákové výrobky, definuje druhy tabákových výrobků, požadavky na označování tabákových výrobků, varování na obalech, jakostní požadavky na tabákové výrobky a jejich uvádění do oběhu.
- **Vyhláška Ministerstva zemědělství České republiky č. 113/2005 Sb., o způsobu označování potravin a tabákových výrobků**, „*zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství a zpravuje způsob označování potravin a tabákových výrobků.*“¹

¹ Vyhláška č. 113/2005 Sb. Ministerstva zemědělství o způsobu označování potravin a tabákových výrobků. § 1, odst. 1.

- **Vyhláška Ministerstva financí České republiky č. 467/2005 Sb., o používání tabákových nálepek při značení tabákových výrobků**, ve znění pozdějších předpisů, stanovuje „*vzor a rozměr tabákové nálepky a způsob jejího používání včetně inventarizace a evidence. Vyhláškou se dále stanoví způsob nakládání s poškozenými tabákovými nálepkami.*“¹
- **Vyhláška Ministerstva zemědělství České republiky č. 211/2004 Sb., o metodách zkoušení a způsobu odběru a přípravy kontrolních vzorků**, „*zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství a stanoví metody zkoušení a způsob odběru a přípravy kontrolních vzorků za účelem zjišťování jakosti a zdravotní nezávadnosti potravin a jakosti tabákových výrobků, v rámci státního dozoru,*“²
- **Vyhláška Ministerstva financí České republiky č. 275/2005 Sb., kterou se stanoví postup při zpracování návrhů pro konečného spotřebitele u cigaret a při změnách těchto cen**, upravuje postup podávání a zpracování návrhů ceny tabákového výrobku pro konečného spotřebitele s tím, že pověřený úřad k projednávání těchto návrhů je celní úřad Kolín.

2.2 Legislativní úpravy spotřební daně v rámci Evropské unie

Všechny státy Evropské unie v současné době uplatňují na tabákové výrobky spotřební daň jako nástroj ovlivňující jejich škodlivou spotřebu. Nestejná výše spotřebních daní jednotlivých členských států negativně ovlivňuje mezinárodní obchod v rámci Evropské unie s těmito vybranými komoditami a narušuje hospodářskou soutěž. Proto Evropská komise chce sjednotit jednotlivé spotřební daně na stejnou úroveň. Podle hloubky sladění

¹ Vyhláška č. 467/2003 Sb. Ministerstva financí o používání tabákových nálepek při značení tabákových výrobků. § 1.

² Vyhláška č. 211/2004 Sb. Ministerstva zemědělství o metodách zkoušení a způsobu odběru a přípravy kontrolních vzorků. § 1, odst. 1.

jednotlivých daňových systémů můžeme rozdělit stupně mezinárodní spolupráce v daňové oblasti na:¹

- **Daňovou koordinaci**, která představuje první krok sladování daňových systémů charakteristický především vytvářením bilaterálních a multilaterálních dohod na omezení arbitrážních obchodů, zamezení praní špinavých peněz a omezení škodlivé daňové konkurence. Cílem je snaha o minimální standard daňové transparentnosti.
- **Daňovou aproximaci**, jež znamená větší přiblížení daňových systémů, než představuje daňová koordinace a tvoří druhý stupeň sjednocování v oblasti daní.
- **Daňovou harmonizaci** probíhající na principu dodržování společných daňových pravidel zúčastněných zemí, která se může týkat jak konstrukcí daní, tak jejich administrativy.

Článek 99 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství položil právní základ pro harmonizaci spotřebních daní. Článek opravňuje Evropskou radu přijímat rozhodnutí směřující ke sjednocení legislativních předpisů v oblasti akcízů.

Přelomovým legislativním předpisem je směrnice Rady 72/43/EHS, která stanovuje povinnost zemím EU přijmout systém spotřebních daní, jejichž předmětem jsou minerální oleje, tabák, lihoviny, pivo a víno. Až na několik výjimek byly ostatní akcízy jednotlivých členských zemí zrušeny. Tímto právním aktem tedy došlo ke sjednocení oblasti výrobků, na které je spotřební daň uvalena, protože v mnoha členských zemích existoval poměrně rozdílný soubor předmětu akcízu.

Další z důležitých právních aktů upravující spotřební daně z tabákových výrobků je směrnice Rady 72/464/EEC o jiných než obrátových daních, které se týkají spotřeby tabákových výrobků. Tímto předpisem chtěla Rada zabezpečit na jednotném trhu zemí Evropské unie zdravou formu konkurence. Podle směrnice musí být tuzemské tabákové výrobky i tabákové výrobky z dovozu zdaňovány stejným způsobem a ve stejném poměru specifickou sazbou daně a sazbou daně ad valorem. Rozdíly v inkasu spotřební daně jsou pak způsobeny pouze rozdílnou prodejní cenou cigaret.

¹ ŠIROKÝ, J., Daně v Evropské unii, s. 27-29.

Směrnice týkající se také tabákových výrobků je směrnice Rady 79/32/EEC o jiných než obrátových daních, které se týkají spotřeby tabákových výrobků, definovala a rozdělila produkty podléhající akcízu na cigarety, cigára, cigarilla, tabák ke kouření, šňupací tabák a tabák žvýkací, tabák je dále dělen na řezaný a ostatní tabák ke kouření.

Směrnice 92/12/EHS, též také nazývána „horizontální směrnice“ byla přelomová a reagovala na zavedení jednotného trhu 1. ledna 1993. Směrnice vznikla především z nutnosti přijmout jednotné předpisy týkající se pohybu akcízových výrobků, sjednocení vzniku daňové povinnosti. Bylo také důležité stanovit jednotný doklad umožňující snadnou identifikaci zásilky s výrobky podléhajícími spotřební daní a za jakých okolností lze provádět kontroly ve výrobnách a skladech s těmito výrobky.

Směrnice Rady 92/79/EHS, 92/80/EHS a 95/59/ES byly změněny směrnicí Rady 1999/81/ES, která umožňovala členským státům EU uplatňovat akcíz na tabákové výrobky formou valorické daně vypočtenou z maximální maloobchodní prodejní ceny jednotlivých produktů, nebo formou specifické daně nebo formou daně smíšené, jež kombinuje složku specifickou a valorickou. U valorické nebo smíšené formy daně bylo členským zemím dovoleno stanovit minimální výši akcízu.

Výzkum EU ukázal, že i nadále přetrvávaly rozdíly jednotlivých členských států ve výši cen a spotřebních daních z tabákových výrobků, které by mohly narušovat fungování vnitřního trhu. Proto byla vydána směrnice Rady 2002/10/ES. Ta zavádí pevnou minimální částku spotřební daně ve výši 57 % z prodejní ceny cigaret, minimálně však 60 EUR za 1.000 cigaret nejprodávanější cenové kategorie. Z pravidla minimální procentní částky spotřební daně ve výši 57 % byly vyjmuty ty státy, jež uplatňovaly na tabákové výrobky celkovou spotřební daň 95 EUR, nebo více, za 1.000 cigaret nejprodávanější cenové kategorie. Od 1. července 2006 se minimální částka 60 EUR za 1.000 cigaret zvýšila na 64 EUR a celková minimální částka spotřební daně 95 EUR na 101 EUR za 1.000 cigaret.

Zdaňování produktů spotřební daní se děje podle principu země určení. To znamená, že produkt podléhá zdanění v zemi spotřeby. Při exportu se zboží daní podle příslušných

sazeb země původu, v exportní zemi se opět daní podle příslušných sazeb země spotřeby s tím, že exportér má nárok na vrácení daně při vývozu. Při osobním individuálním dovozu zboží z jiného členského státu EU se však používá pravidlo země původu. Podle tohoto pravidla se zboží daní v zemi nákupu, v zemi dovozu se daň již neplatí a zaniká tím i nárok na vrácení daně při vývozu.

Návrh směrnice Rady KOM (2008)459 přijatý dne 24. března 2009 naznačuje budoucí vývoj spotřebních daní z tabáku ve všech členských zemích¹:

- Nejdéle od 1. ledna 2012 by se měl akcíz z tabáku vyjadřovat již jen jako částka na počet jednotek, od 1. ledna 2014 by se toto opatření mělo týkat všech tabákových výrobků. Minimální výše spotřební daně u všech typů cigaret má být 64 EUR na 1.000 kusů.
- Minimální výše spotřební daně ve výši 64 EUR se má od 1. ledna 2014 vyšplhat na 75 EUR na 1.000 kusů cigaret.
- Ty členské státy, které uplatňovaly k 1. lednu 2009 spotřební daň vyšší než 75 EUR na 1.000 kusů, nesmí tuto daň snižovat.
- Spotřební daň z jemně řezaného tabáku určeného k ručnímu balení cigaret by měla být k 1. lednu 2012 minimálně 43 EUR/kg, nebo o 20 % více než cena k 1. lednu 2010. Od 1. ledna 2014 by měla činit již minimálně 50 EUR/kg, nebo o 6 % více než tomu tak bylo k 1. lednu 2012.
- Specifická část spotřební daně by se od 1. ledna 2012 měla pohybovat v rozmezí 10-55 % z celkové daňové zátěže, od 1. ledna 2014 se horní hranice posune na 60 %.

Dosavadní i budoucí vývoj minimálního akcízu uvaleného na cigarety v rámci Evropské unie podle směrnic Rady Evropské unie přehledně shrnuje tabulka č. 1. Kromě výše akcízu pro státy unie v tabulce jsou vidět i dojednané odchylky pro Českou republiku.

¹ Návrh směrnice přijat dne 16. 2. 2010 jako směrnice Rady 2010/12/EU.

Tab. č. 1: Vývoj minimální výše akcízu uvaleného na cigarety v EU

Rok	Minimální akcíz z prodejní ceny (%)	Minimální akcíz z prodejní ceny (EUR/1000 ks cigaret)	Minimální akcíz z prodejní ceny nahrazující procentní minimum (EUR / 1000 ks cigaret)
	Vstupní cena: nejprodávanější cenové kategorie cigaret		
1993	57	-	-
2002	57	60	95
2005	57	64	101
2007	57 (ČR)	60 (ČR)	101
2008	57	64	101
–	Vstupní cena: vážený aritmetický průměr všech cigaret	Vstupní cena: jakéhokoliv balení 20 ks cigaret	Vstupní cena: vážený aritmetický průměr všech cigaret
2010	57	64	101
2014	63	90	122

Zdroj: DAVID, P., Zdaňování cigaret v České republice v kontextu harmonizace sazeb daného akcízu v Evropské unii, s. 91.

V rámci jednání s EU si Česká republika vyjednala odklady plnění některých opatření vydaných ve směrnici Rady týkajících se akcízu. Tyto výjimky jsou uvedeny v článku 24 aktu o přistoupení České republiky do Evropské unie. České republice bylo umožněno odložit uplatňování celkové minimální spotřební daně ve výši 57 % z ceny pro konečného spotřebitele a minimálně 60 EUR na 1.000 cigaret u nejprodávanější cenové kategorie do 31. prosince 2006. Podmínkou bylo, že během předchozích let musí Česká republika postupně přiblížit sazby spotřební daně k celkové minimální spotřební dani stanovené směrnicí Rady 92/79/EHS, res. 2002/10/ES. České republice byl rovněž umožněn odklad uplatňování celkové minimální spotřební daně v částce 64 EUR za 1.000 cigaret nejprodávanější cenové kategorie do 31. prosince 2007 s podmínkou postupného přiblížení sazeb spotřební daně k celkové minimální spotřební dani stanovené směrnicí během tohoto období.

Směrnice Rady Evropské unie se při určování celkové minimální výše částky v EUR za 1.000 cigaret opírá ceny cigaret nejprodávanější cenové kategorie. „*Nejprodávanější cenová kategorie cigaret je v České republice stanovována prostřednictvím porovnání*

*součtů vydaných kolků, kterými je zde nutno krabičky cigaret opatřit. Cenová kategorie cigaret s nejvyšším počtem kolků za kalendářní rok se pak stává nejprodávanejší cenovou kategorií cigaret pro rok následující, která je pak využita pro kalkulaci a srovnání ukazatelů stanovených pravidel zdaňování cigaret v zemích Evropské unie.*¹ Tento údaj je k dispozici k 1. lednu každého roku – na rok 2010 stanoven ve výši 59 Kč.

Při hodnocení stanovených kritérií v oblasti akcízu cigaret se pro přepočet domácí měny na EUR používá předepsaný kurz zveřejňovaný v Official Journal of the European Union. Výše předepsaného kurzu CZK/EUR dle Official Journal of the European Union od roku 2004 do roku 2009 je uvedena v tabulce č. 2 a to včetně výše hodnoty nejprodávanejší cenové kategorie cigaret v České republice.

Tab. č. 2: Vývoj nejprodávanejší cenové kategorie cigaret a kurzu CZK/EUR

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nejprodávanejší cenová kategorie cigaret	40,00	44,00	44,00	44,00	50,00	53,00
Kurz CZK/EUR	31,96	31,53	29,60	28,29	27,54	24,76

Zdroj: DAVID, P., Zdaňování cigaret v České republice v kontextu harmonizace sazeb daného akcízu v Evropské unii, s. 93.

Do výpočtu minimální výše akcízu z cigaret pro účely plnění směrnic Rady EU vstupují obě složky z tabulky č. 2: nejprodávanejší cenová kategorie cigaret a příslušný kurz CZK/EUR. Ovlivnit výši kurzu přepočtu příslušných měn na požadovanou výši je velmi obtížné. Nejjednodušším způsobem, kterým zabezpečit splnění daných kritérií, je řízení cen cigaret prostřednictvím spotřební daně (akcízu).

2.3 Sazby spotřební daně z tabákových výrobků

Při výpočtu se spotřební daně od ostatních liší tím, že základem daně je jistá jednotka

¹ DAVID, P., Zdaňování cigaret v České republice v kontextu harmonizace sazeb daného akcízu v Evropské unii, s. 93.

množství. U tabákových výrobků je to množství v kusech nebo hmotnost v kilogramech. Spotřební daň z cigaret je ještě výjimečnější při výpočtu své výše, protože základ této daně se skládá jak ze zmíněného množství v kusech – specifická část daně, tak také z procent z ceny pro konečného spotřebitele – daň ad valorem. Spotřební daň z cigaret kombinující specifickou daň a daň poměrnou přináší mnohé výhody. Reálná hodnota specifické části spotřební daně z cigaret bez přiměřených zásahů v čase klesá. Při výlučném použití specifického zdanění cigaret jejich reálná hodnota v čase klesá, protože ceny ostatních komodit a služeb rostou rychleji. Na druhé straně tato část daně je považována za „inflačně bezpečnou“, s růstem ceny totiž zůstává daň nominálně stejná a inflace se jí tak nedotýká, část daně ad valorem oproti tomu růst cen ještě umocňuje. Při výlučném použití daně ad valorem reálná cena cigaret v čase neklesá, ale roste jako ceny ostatních produktů.¹

Spotřební daň z cigaret kombinující specifickou část daně a část daně ad valorem se v České republice začala používat až od roku 2001, kdy vstoupila v platnost novela zákona č. 587/1992 Sb. Do té doby se používala pouze daň specifická. Od 1. července 2001 se cigarety daní pevnou (specifickou) částí daně, která se sčítá s procentní částí daně (ad valorem), přičemž byla určena minimální sazba daně počítaná na jeden kus cigarety. Zákon uvádí, že *„je-li výše daně vypočtená při použití pevné a procentní části sazby daně nižší než výše daně vypočtená při použití minimální sazby daně, použije se výše daně vypočtená při použití minimální sazby daně.“*²

Vývoj výše sazby spotřební daně z cigaret od 1. ledna 1993 v České republice zachycuje tabulka č. 3.

¹ KUBÁTOVÁ, K. Daňová teorie a politika. s. 233.

² Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních. § 104, odst. 6.

Tab. č. 3: Vývoj sazeb spotřební daně z cigaret v České republice

Účinnost	Pevná část sazby daně (Kč/ks)	Procentní část sazby daně (%)	Minimální sazba daně (Kč/ks)
1. 1. 1993 - 31. 12. 1993	0,46	X	x
1. 1. 1994 - 31. 12. 1994	0,5	x	x
1. 1. 1995 - 31. 12. 1997	0,51	x	x
1. 1. 1998 - 30. 6. 1999	0,74	x	x
1. 7. 1999 - 30. 6. 2001	0,79	x	x
1. 7. 2001 - 31. 12. 2003	0,36	22	0,67
1. 1. 2004 - 30. 4. 2004	0,48	23	0,9
1. 5. 2004 - 31. 12. 2005	0,48	23	0,94
1. 1. 2006 - 31. 3. 2006	0,6	24	1,13
1. 4. 2006 - 28. 2. 2007	0,73	25	1,36
1. 3. 2007 - 31. 12. 2007	0,88	27	1,64
1. 1. 2008 - 31. 1. 2010	1,03	28	1,92

Zdroj: DAVID, P., Zdaňování cigaret v České republice v kontextu harmonizace sazeb daného akcízu v Evropské unii, s. 92, vlastní zpracování.

Od ledna roku 1993 do poloviny roku 2003 se v České republice používala pro výpočet výše spotřební daně z cigaret pouze pevná část sazby daně. Od 1. července 2003 se změnila metodika výpočtu a spotřební daň se až do současnosti počítá jako kombinace pevné části sazby daně a sazby daně ad valorem (procentní), zároveň je určena minimální výše sazby daně v korunách na jeden kus cigarety.

Dne 1. 2. 2010 vstoupily v účinnost nové sazby spotřebních daní, které platí až do současnosti (prosinec 2010), tabulka č. 4 uvádí sazby spotřebních daní z tabákových výrobků platné v prosinci 2010.

Tab. č. 4: Sazby spotřební daně z tabákových výrobků platné v prosinci 2010

Produkt	Sazba daně		
	Procentní část	Pevná část	Minimální (Kč/ks)
Cigarety	28%	1,07 Kč/ks	2,01
Doutníky, cigarillos	X	1,15 Kč/ks	X
Tabák ke kouření	X	1.340 Kč/kg	X
Ostatní tabák	X	1.340 Kč/kg	X

Zdroj: Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů, vlastní zpracování.

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních udává v rámci kategorie tabákových výrobků také hodnoty a způsob výpočtu spotřební daně z doutníků a cigarillos, z tabáku určeného ke kouření a z ostatního tabáku. Pouze spotřební daň z cigaret se počítá jako kombinace procentní a pevné části daně, jak to požadují směrnice Evropské unie. U ostatních tabákových výrobků se výše daně stanovuje jen podle pevné části na kus nebo kilogram výrobku.

2.4 Příjmy státního rozpočtu ze spotřebních daní z tabákových výrobků

Výše příjmů plynoucí ze spotřebních daní z tabákových výrobků do státního rozpočtu je determinována spotřebou těchto produktů, výší sazby spotřební daně na ně uvalené a ceny tabákových výrobků pro konečného spotřebitele. Pověřeným státním orgánem pro správu a výběr spotřebních daní je Celní úřad České republiky.

Výše příjmů státního rozpočtu ze spotřební daně z tabákových výrobků v České republice od roku 1995 do roku 2009 jsou zaznamenány v tabulce č. 5.

Tab. č. 5: Vývoj výše spotřební daně z tabákových výrobků v ČR

Rok	Spotřební daň z tabákových výrobků (v mil. Kč)
1995	11 272
1996	12 175
1997	12 778
1998	13 499
1999	15 316
2000	14 984
2001	13 292
2002	15 748
2003	19 001
2004	22 281
2005	26 420
2006	33 251
2007	49 789
2008	31 259
2009	41 583

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Údaje o výši spotřebních daní z tabákových výrobků v tabulce č. 5 jsou založeny na systému akruálního výpočtu. Akruální systém zachycuje peněžní toky spotřební daně v období, kdy došlo ke vzniku nebo změně této veličiny. Akruální princip umožňuje porovnávat za zvolené období ekonomicky si odpovídající veličiny. Tento systém odstraňuje problém časového zpoždění výběru daně či případně její vrácení, meziroční změna daňového výnosu tak odpovídá meziroční změně daňového základu nebo daňových sazeb. Tato vlastnost tady umožňuje přesnější plánování a provádění daňové a finanční politiky státu. Naprosto dominantní část příjmů v případě spotřební daně z tabákových výrobků tvoří daně z cigaret a tabákových výrobků placených prostřednictvím tabákových nálepek, které jsou splatné do 60 dnů od jejich nákupu. Daňový příjem z tabákových výrobků je tedy upraven o lednovou a únorovou výši spotřební daně z tabákových výrobků. Příjmy z nekolkovaných tabákových výrobků jsou zanedbatelné (z celkových

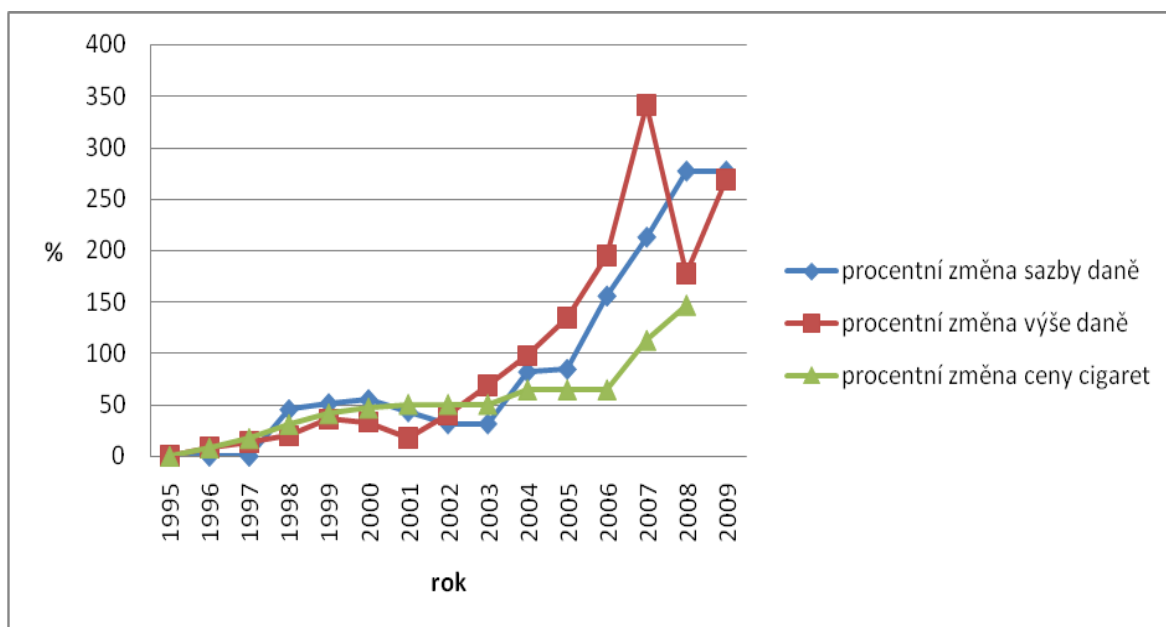
příjmů z akcí z tabákových výrobků měřeno v setinách a tisícinách %).¹ Stejně jako ostatní spotřební daně, i akcí z tabákových výrobků jsou nejen placeny, ale také vráceny. Protože existuje několik režimů vrácení daně, a v jejich rámci i určitá míra volnosti, kdy o vrácení požádat, je prakticky nemožné určit z dostupných údajů období, ke kterému se úhrnná vratka vztahuje. To je důvod, proč se předpokládá, že vratky daně jsou zpožděny stejně jako platba daně, tzn., že při výpočtu aktuální výše daně se rovnou pracuje s čistou výší inkasa (např. při porovnání s vratkami DPH je výše vratek spotřební daně z tabákových výrobků minimální).

Od počátku sledovaného období, tj. od roku 1995, výše příjmů ze spotřební daně z tabákových výrobků roste, výjimkou jsou pouze roky 2000, 2001 a 2008. Pokles v roce 2000 je způsoben snížením spotřeby cigaret a to o 10 %. V polovině roku 2001 vešel v účinnost nový předpis výpočtu spotřební daně z cigaret zavádějící minimální sazbu daně v Kč na 1 kus cigarety. Ta byla od 1. 7. 2001 do 31. 1. 2003 ve výši 0,67 Kč na jeden kus cigarety. Tato částka byla nižší než předchozí pevná část sazby daně (k 30. 6. 2001 ve výši 0,79 Kč/ks). Tím došlo k ještě většímu propadu příjmů ze spotřební daně z tabáku, než které by způsobilo samotné snížení spotřeby cigaret, ke kterému v tomto roce také došlo. Následným zvýšením sazeb spotřební daně z cigaret, kdy se minimální sazba daně dostala na 0,9 Kč/ks, začala celková spotřební daň z tabáku opět růst (s maximem v roce 2007). V roce 2008 došlo k dalšímu zvýšení sazeb (k 1. 1. 2008), což vyvolalo masivní předzásobení tabákovými výrobky s nižší sazbou daně jak u jednotlivých výrobců a dovozců cigaret, tak i u velko- a maloobchodníků. V důsledku tohoto předzásobení byly ještě v září 2008 nabízeny na většině prodejních míst cigarety označené tabákovou nálepkou se sazbou daně platnou do 31. 12. 2007. Dalším faktorem působícím na snížení inkasa spotřební daně z tabáku byl postupný přechod spotřebitelů na produkty s nižší cenou (během roku 2007 a po celý rok 2008). Tomuto trendu přizpůsobili výrobci cigaret svou výrobu i cenovou politiku, což vedlo k postupnému navyšování objemů výroby levnějších značek na úkor cigaret dražších. S cílem udržet si svůj tržní podíl dodávali výrobci cigaret vybrané značky v tomto roce do velkoobchodů za ceny, které odpovídaly

¹ dle výsledků celních a daňových řízení Celní správy České republiky od roku 2005 do roku 2009 uveřejněných na internetových stránkách Celní správy České republiky.

pouze nákladům na výrobu, což bylo další příčinnou nižšího výběru spotřební daně z tabáku. Jako poslední významný důvod poklesu příjmů ze spotřební daně z tabáku v roce 2008 lze uvést nelegální dovoz cigaret a obchod s nimi. Se zvyšováním sazeb daně roste i prodejní cena cigaret a tím i poptávka po levných cigaretách, původem většinou z východní Evropy, což dosvědčuje i zvýšené množství nelegálních prodejů nezdaněných cigaret v příhraničních oblastech se Slovenskem a Polskem.¹

Celková výše spotřební daně z tabákových výrobků je nejvíce ovlivněna sazbou spotřební daně z cigaret, jak ukazuje obr. č. 1.

Obr. č. 1: Procentní změna výše spotřební daně z tabákových výrobků v závislosti na procentní změně sazby této daně z cigaret

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní kalkulace a zpracování.

Na obrázku č. 1 jsou procentní změny v jednotlivých letech vztaženy vždy k základu v roce 1995. Je zde vidět závislost výše spotřební daně z tabáku na sazbě daně z cigaret. Drtivou většinu ceny cigarety tvoří spotřební daň. Na obrázku č. 1 je tato skutečnost patrná podle tvaru křivky procentní změny ceny cigaret, která kopíruje křivku procentní změny

¹ Výroční zprávy celních a daňových řízení Celní správy České republiky od roku 2005 do roku 2009.

sazby daně v místech jejího stoupání (jako reprezentant cigaret jsou na obr. č. 1 kalkulovány ceny cigaret značky Sparta v balení krabičky po 20 ks).

Údaje o výši inkasa spotřební daně z tabákových výrobků v tabulce č. 6 jsou založeny na výpočtu hotovostním systémem. V případě hotovostního systému, na kterém jsou hodnoty inkasa daně založeny, jsou zaznamenávány daňové příjmy došlé a vrácené a to v okamžiku, kdy k tomuto pohybu na účtu došlo. Chybí zde tedy jakákoliv přímá časová souvislost s ekonomickým důvodem onoho pohybu na účtu.

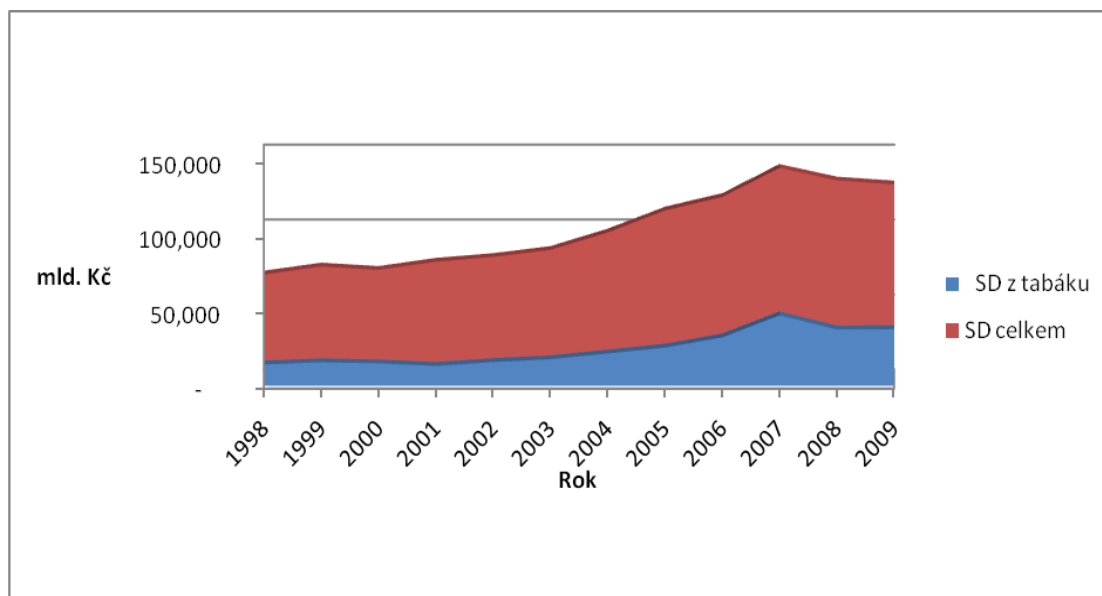
Tab. č. 6: Výše inkasa spotřební daně z tabákových výrobků v ČR

Rok	SD z tabáku (v mld. Kč)
1998	14,204
1999	15,647
2000	14,939
2001	13,194
2002	15,774
2003	17,677
2004	21,511
2005	25,428
2006	32,242
2007	46,998
2008	37,507
2009	37,704

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování.

Hotovostní zaznamenávání transakcí je systém starší, důvodem jeho využívání v současné době však není jen jakási míra setrvačnosti. Údaje vykazovány v hotovostním systému jsou bezprostředně dostupné a tím důležitá při finančním plánování. Vlády preferují tento účetní systém nejen pro svou jednoduchost a zavedenost, ale hlavně z důvodu převládajícího deficitního hospodaření. Potřebným výstupem ze systému vládních účtů je totiž výše hotovostního deficitu, jež je potřeba v daném účetním roce profinancovat. Největší nevýhodou hotovostního zaznamenávání peněžních toků na účtech vlády ale je, že příjmy a výdaje nejsou přiřazeny do období, ve kterém byl dán důvod jejich vzniku, což omezuje vypovídající schopnost hotovostního salda při vyhodnocování dopadů hospodářské politiky.

Podíl inkasa spotřební daně z tabákových výrobků na celkové inkaso spotřební daně lze vyčíst z obrázku č. 2.

Obr. č. 2: Podíl inkasa spotřební daně z tabákových výrobků na celkovém inkasu spotřebních daní

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní kalkulace a zpracování.

Kromě inkasa spotřební daně z minerálních olejů, které tvoří více jak poloviny celkového inkasa této daně, má největší a nezanedbatelný podíl výběr peněz ze spotřebních daní z tabákových produktů. Výše inkasa této spotřební daně se od roku 1998 do roku 2002 drží na téměř stejné výši (13,1 až 15,7 miliard Kč). Inkaso spotřební daně od roku 2003 postupně stoupá s maximem v roce 2007 (v tomto roce spotřební daně z tabákových výrobků tvořily téměř 34 % všech spotřebních daní a dosahovali hodnot 46,99 miliard Kč). Také díky tomuto nárůstu inkasa spotřební daně z tabákových výrobků se v roce 2007 inkasovalo doposud nejvíce peněz ze spotřebních daní (celkem 138,95 miliard korun). V letech 2008 a 2009 spotřební daně z tabákových výrobků přispěly do státního rozpočtu více jak 37 miliardami korun.

Jak bylo již výše uvedeno, poptávka po tabákových výrobcích je cenově neelastická, což umožňuje předpovídat vládám zemí výše příjmů, plynoucí ze spotřebních daní

z tabákových výrobků. V tabulce č. 7 jsou uvedeny údaje inkasa spotřební daně z tabákových výrobků založené na principu hotovostního systému.

Tab. č. 7: Plánované výnosy ze spotřební daně z tabákových výrobků a výše jejich skutečného inkasa

Rok výběru SPD	Plán (mld. Kč.)	Skutečnost (mld. Kč.)	Rozdíl (mld. Kč)	%
2005	24,1	25,4	-0,1	97,2
2006	36,4	32,2	-4,2	88,5
2007	47	47	0	100
2008	45,2	37,5	-7,7	83
2009	50	37,7	12,3	75,4

Zdroj: Celní správa České republiky, výsledky celního a daňového řízení za rok 2005 -2009, vlastní zpracování.

Odhad předpokladu výběru SPD z tabákových výrobků pro rok 2008 (45,2 mld. Kč) byl příliš optimistický a nezohlednil vlivy zvýšení sazeb daně k 1. 3. 2007 a k 1. 1. 2008, protože podstatná část „efektu“ předzásobení se projevila v příjmech spotřební daně z tabáku za rok 2007, kdy bylo inkaso z daně 47 mld. Kč. Poptávka po tabákových výrobcích je sice cenově neelastická, klesá však v období ekonomické recese a krize. Předpoklad inkasa akcízu z tabákových výrobků na rok 2009 ve výši 50 miliard Kč nebral v potaz nastupující ekonomickou krizi a její dopady na konzumaci tabákových výrobků.

3 Náklady státu spojené s kuřáctvím¹

Z prodeje a konzumace cigaret plynou ročně do státního rozpočtu řádově desítky miliard korun, ale na druhé straně jsou s kuřáctvím spojené také nemalé náklady, které naopak peníze ze systému odčerpávají. Kouření tabákových výrobků není jen pouhý zlovyk, je to chronické a smrtelné onemocnění mající svou lékařskou diagnózu. V mezinárodní statistické klasifikaci nemocí a příčin smrti vydávané Světovou zdravotnickou organizací je kuřáctví a závislost na závislost na tabákových výrobcích zařazena pod diagnózu číslo F 17 jako poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním tabáku, konkrétně závislost na tabáku je klasifikována jako porucha duševní a porucha chování způsobená užíváním tabáku – syndrom závislosti pod číslem diagnózy F 17.2.

Závislost na cigaretách způsobuje v tabákové rostlině obsažená látka nikotin. Nikotin je silně toxický, bezbarvý, olejovitý, silně návykový rostlinný alkaloid. U většiny kuřáků se nejprve vyvine psychická závislost na cigaretách tím, že se kuřákovi zažijí opakované rituály s cigaretou. Takovýto konzument poté kouření cigaret spojuje se zvládáním stresových situací, s posezením s přáteli, při pití ranní kávy, atd.² S psychickou závislostí lze spojit i závislost psychosociální, tzn. závislost na mezilidských vztazích a situacích, které kouření doprovází. *„Vzniká zde závislost na cigaretě jako předmětu či prostředku komunikace, bez ohledu na její obsah. Vše úzce souvisí s rituály nabízení cigaret, zapalováním, pozorováním plamene zápalek či cigaretového dýmu.“*³ Při dlouhodobém vystavování organismu nikotinu vzniká posléze i fyzická závislost (většinou do dvou let od zahájení kouření).

Nikotin zvyšuje krevní tlak, zrychluje srdeční činnost, stahuje cévy, zvyšuje množství mastných kyselin v krvi, zpomaluje syntézu estrogenu. Při dlouhodobém užívání nikotin

¹ Termín kuřáctví převzat z publikace SCÉMY, L., SOVINOVÁ, H. Kouření cigaret a pití alkoholu v české republice a ze studie HABROVÁ, D., HRUBÁ, D. Ekonomika kuřáctví v České republice.

² VRÁŇA, K. Analýza: Závislost na tabáku se léčit vyplatí. Internetový portál www.demografie.info.

³ SCÉMY, L., SOVINOVÁ, H. Kouření cigaret a pití alkoholu v české republice. s. 22

posiluje syntézu endorfinů.¹ Odvykání kouření doprovází abstinenční příznaky: touha po cigaretě, deprese, nespavost, podrážděnost, zlost, úzkost, nesoustředěnost, zvýšená chuť k jídlu nebo bušení srdce.² Praktické využití má nikotin v zahradnictví jako jed na mšice, možný je i jeho pozitivní vliv na léčbu Parkinsonovy a Alzheimerovy choroby.

3.1 Historie kouření

Okolo roku 6.000 př. n. l. se objevila rostlina tabáku na Americkém kontinentě. Pravděpodobní první uživatelé této rostliny byli příslušníci Mayské civilizace, kteří listy tabáku kouřili, žvýkali a šňupali. Odtud se jejich zvyk rozšířil dál po celé Střední Americe a do části Ameriky Jižní a Severní. Zásluhy za rozšíření tabáku lze připsat objevitelům Nového světa. Z počátku se o tabák zajímali hlavně botanici a lékaři, kteří se ho snažili využít k léčebným účelům.

Za prvního evropského kuřáka lze považovat Rodriga de Jereze, jež si po návratu z Ameriky na Starý kontinent zapálil na veřejnosti, za což byl španělskou inkvizicí uvězněn na tři roky.³ Tabák se postupně rozšiřoval, až se v 16. století stalo kouření společenským rituálem. Kouření bylo zprvu výsadou bohatších vrstev, postupně se však stalo dostupnější i pro širší vrstvu lidí. Stále více se také stávalo populárnějším šňupání tabáku. V 19. století bylo již šňupání tabáku považováno za zlozvyk charakterizující nižší společenské vrstvy a u vyšších vrstev se naopak začaly objevovat doutníky a později cigarety. U cigaret zpočátku neexistovala oficiální výroba, tabák se tak balil do jakéhokoliv papíru. Až od poloviny 19. století se začaly vyrábět cigarety, jež byly ručně balené, na konci tohoto století již trh začaly ovládat cigarety balené průmyslově.⁴

¹ internetová encyklopedie wikipedia dostupná z www.wikipedia.cz.

² VRÁŇA, K. Analýza: Závislost na tabáku se léčit vyplatí. Internetový portál www.demografie.info.

³ internetový portál www.stop-koureni.cz.

⁴ Roku 1856 Robert Golog otevřel v anglickém Walworthu první továrnu na cigarety.

Zvyk kouření měl od svého počátku mnoho přívrženců, objevovali se ale samozřejmě i jeho odpůrci. V mnoha zemích, např. Švýcarsku, Turecku či Rusku, byly za užívání tabáku stanoveny kruté sankce. Například ruský car Michal Fjodorovič prohlásil užívání tabáku za smrtelný hřích a vydal zákaz držení tabáku za jakýmkoliv účelem. Běžným trestem za porušení jeho nařízení bylo řezání rtů či bičování. Turečtí kuřáci dýmky byli trestáni propíchnutím nosu samotnou dýmku.¹

První články o škodlivosti kouření tabáku se začaly objevovat na konci 19. století. První zemí zavádějící protikuřáckou politiku byla USA, kde bylo v roce 1965 zavedeno povinné varování na krabičkách cigaret. Téhož roku zakázala Velká Británie televizní reklamy na cigarety, k tomuto kroku dospěla USA o pět let později. V USA postupně vznikaly zákony na omezování kouření, v letadlech byla povinně zaváděna nekuřácká oddělení, zakázalo se kouření v autobusech a v letech trvajících méně než 6 hodin. V roce 1992 byla na trh uvedena první nikotinová náplast mající podpořit odvykání od cigaret. Od poloviny 90. let 20. století se v USA spustila vlna žalob na tabákové společnosti, která je obviňovala za předčasná úmrtí, poškození zdraví a další újmy související s kouřením cigaret. Zlomovým rokem v boji proti kouření byl rok 1998. Do tohoto roku americké tabákové společnosti odmítaly tvrzení, že nikotin obsažený v cigaretovém kouři je návyková látka. Až roku 1998 vedení tabákových společností uznalo před americkým kongresem návykovost nikotinu (dle tehdy platných definic návyku) a spojitost mezi kouřením a karcinomem plic.²

¹ internetový portál www.kurakovaplice.cz.

² internetový portál www.stop-koureni.cz.

3.2 Zdravotní dopady kouření

Během 20. století zemřelo na celém světě na následky související s kouřením více než 100.000.000 lidí, což je více, než padlo za obět' během obou světových válek dohromady.¹ V současné době umírá na celém světě v důsledku kouření přibližně 4 milióny lidí ročně.

Na každých 100.000 lidí, kteří ročně v České republice zemřou, jich 18.000 zemře na nemoci spojené s kouřením. Z celkového počtu 18.000 těchto lidí zemře ročně 8.000 kuřáků na nemoci srdce a cév, 8.000 na rakovinu a 1.700 na chronickou obstrukční plicní nemoc. 66 % zemřelých na nemoci z kouření jsou mladší 65 let. 20 % všech úmrtí v české republice je ovlivněno kouřením cigaret. Aktivní a pasivní kouření žen v těhotenství má za následek nižší porodní váhu dítěte (v průměru o 150 g), riziko samovolného potratu je vyšší o 50 %, stejně jako perinatální úmrtnost. Pokud matka v těhotenství aktivně kouří a dítě je po narození vystavováno pasivnímu kouření, je u takového dítěte 2,5 – 3,5 krát vyšší riziko syndromu náhlého úmrtí kojence.²

Nejčastější příčinou úmrtí v důsledku kouření jsou kardiovaskulární nemoci (především mrtvice, infarkty a uzavírání cév dolních končetin). V tabákovém kouři je totiž obsažen oxid uhelnatý, který snižuje schopnost krve se okysličovat, tím dochází k sníženému zásobování kyslíkem do všech tkání v těle. Tím oxid uhelnatý podporuje vznik aterosklerózy, zvyšuje krevní tlak a riziko infarktu či mrtvice, nikotin se zase podílí na vzniku srdečních arytmií. Nejčastější příčinou ischemické choroby dolních končetin (uzavírání důležitých cév) je právě kouření. Při tomto onemocnění nejsou tkáně nohou dostatečně prokrvovány, v nejhorším případě to pak může vést až k amputaci končetin.³

Jako celek je tabákový kouř silně karcinogenní. S každou vykouřenou cigaretou se zvyšuje riziko rakovinového bujení. Pravděpodobnost, že kuřák onemocní zhoubným

¹ VRÁŇA, K. Analýza: Závislost na tabáku se léčit vyplatí. Internetový portál www.demografie.info.

² internetový portál www.dokurte.cz.

³ internetový portál www.stop-koureni.cz.

onemocněním, je 25 krát vyšší než u nekuřáka. 33 % všech nádorů je ovlivněna užíváním tabáku. 90 % všech pacientů s rakovinou plic jsou kuřáci, z celkové skupiny všech kouřících se nádory plic vyskytují až u jedné čtvrtiny kuřáků. Rakovina plic vzniká nejčastěji za 20- 30 let od začátku kouření a po vykouření 150.000 cigaretě pravděpodobnost onemocnění touto chorobou rychle stoupá. Kouření také zásadně ovlivňuje rakovinu močového měchýře, 60 % všech pacientů s touto diagnózou jsou kuřáci. 30 % všech pacientů trpících rakovinou slinivky břišní jsou také kuřáci. Kouření v kombinaci s alkoholem také zvyšuje riziko rakoviny rtů, jazyka, hrtanu, hltanu, jícnu, žaludku, střev. Další onemocnění, u kterých kouření zvyšuje riziko jejich propuknutí, jsou např. chronická plicní onemocnění (75 % těchto onemocnění je způsobeno kouřením), šedý oční zákal, cukrovka, žaludeční vředy, klinická deprese, lupénka, roztroušená skleróza.¹

Kouření se nepodepisuje jen na zdravotním stavu kuřáků, ale ohrožuje i lidi, kteří vdechují cigaretový kouř, ačkoliv sami nekouří (pasivní kuřáci). 3 % všech úmrtí v české republice způsobuje pasivní kouření. Pasivní kuřáci mají o 23 % zvýšené riziko vzniku ischemické srdeční choroby, 2 krát vyšší riziko infarktu myokardu, až o 82 % větší riziko cévních mozkových příhod, je u nich 3 krát častější výskyt rakoviny nosních dutin a nosní sliznice, 30 % nádorů plic nekuřáků je způsobeno pasivním kouřením. Pasivní kuřáci mají horší projevy alergických onemocnění, hlavně při alergických astmatech, atopickém ekzému, alergické rýmy. Pasivní kuřáci-děti mají zvýšené riziko onemocnění zánětem středního ucha a chronických dýchacích obtíží (opakovaný kašel, sípot, zvýšená tvorba plicního hlenu).

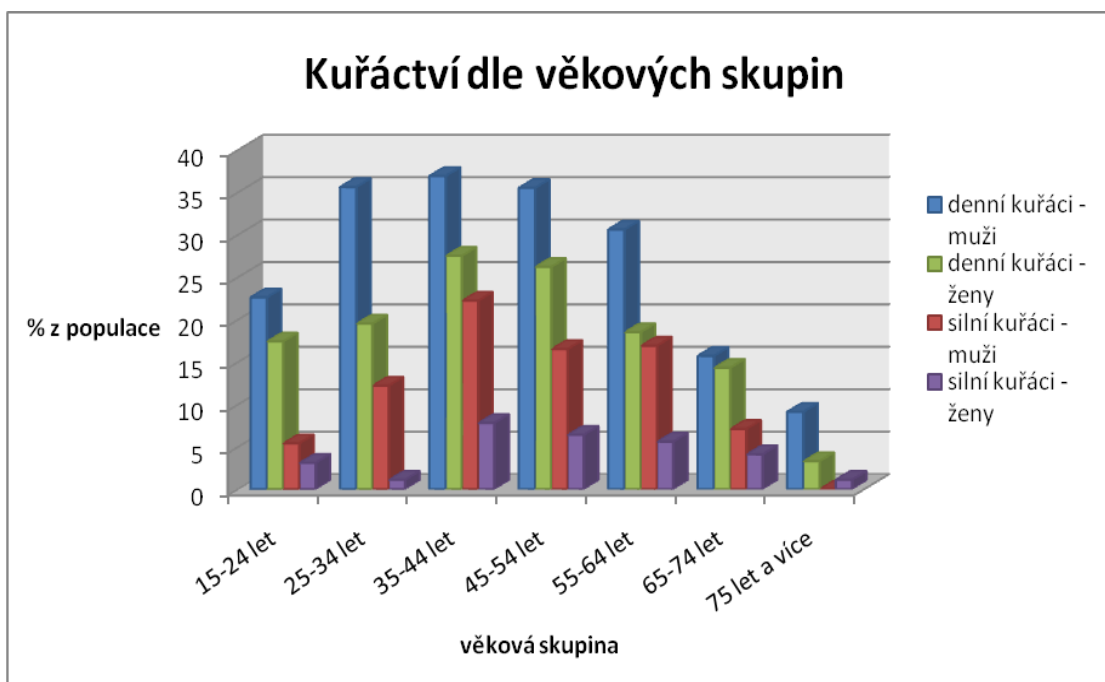
3.3 Statistika kouření obyvatel České republiky

Pro volbu nejúčinnější strategie v boji proti kouření slouží informace, které poskytují výzkumy o výskytu kuřáctví v populaci a jeho sociálně-demografickém kontextu. Tyto výzkumy přinášejí detailnější poznatky o dosavadních protikuřáckých opatřeních. Podle

¹ internetový portál www.stop-koureni.cz a stopsmoking.blog.cz.

studií Světové zdravotnické organizace v letech 1985 – 1997 v České republice kuřáctví u mužů pokleslo z 49 % na 37 %, kouření u žen se nijak výrazně nezměnilo.¹ Od tohoto roku se výskyt kouření u dospělé populace téměř nezměnil.

V současné době kouří 30 % mužů a 19,3 % žen z celkové populace České republiky starší 14ti let, z čehož je 13,1 % mužů a 4,3 % žen silní kuřáci (více než 20 cigaret denně).² Rozložení kouření dle věkových skupin ukazuje obr. č. 3.

Obr. č. 3: Kuřáctví v populaci ČR dle věkových skupin³

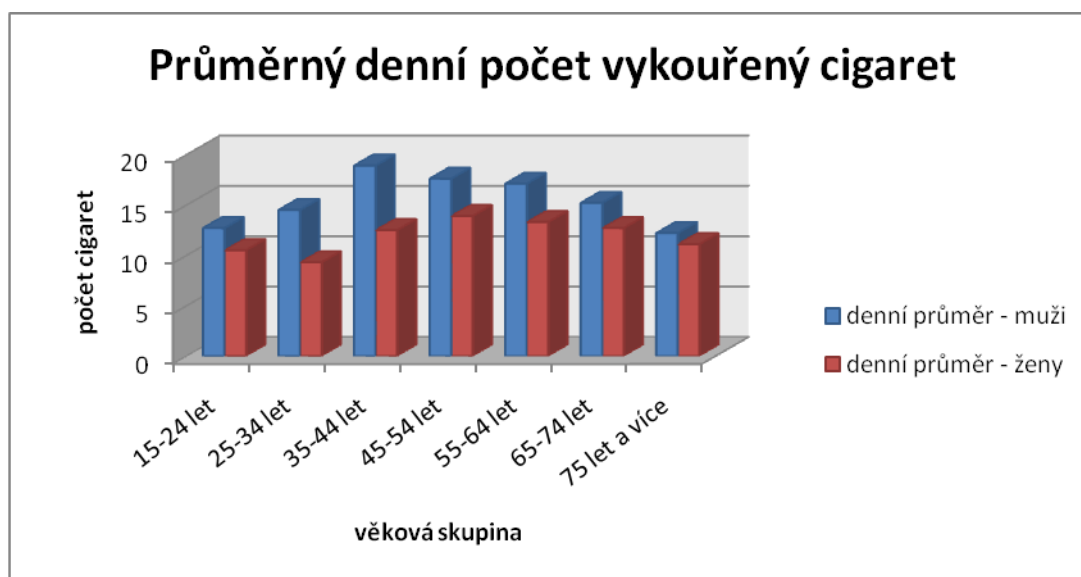
Zdroj: vytvořeno autorem.

¹ SCÉMY, L., SOVINOVÁ, H. Kouření cigaret a pití alkoholu v české republice. s. 5.

² LÁCHOVÁ, J. Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR – EHIS CR: Kouření a vystavení tabákovému kouři. Aktuální informace Ústavu zdravotnických informací a statistiky české republiky. s. 2.

³ Data pro konstrukci grafu jsou čerpána z publikace LÁCHOVÁ, J. Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR – EHIS CR: Kouření a vystavení tabákovému kouři. Aktuální informace Ústavu zdravotnických informací a statistiky české republiky. s. 2.

Z obr. č. 3 je patrné, že v České republice je více kuřáků mezi muži než ženami. Největší prevalence (podíl počtu kuřáků ve sledované populaci) kuřáků mužů je ve věkové skupině 25-64 let, resp. 25-54 let, kde dosahuje hodnot překračujících 30 %, resp. 35 %. Největší podíl kuřáček je ve věku 35-54 let. V těchto věkových skupinách v rozpětí 35-54 let tvoří kuřáčky 26 až téměř 28 %, u ostatních věkových skupin je kuřáček méně než 20 % z celkové populace starší 14-ti let. Nejmenší prevalence kuřáků se nachází ve věkové skupině 75 let a více a to jak u mužů, tak i u žen (9,1 % a 3,3 %). Alarmující hodnoty vykazuje u obou skupin věková kategorie 15-24 let. Denní kuřáctví se zde vyskytuje u 22,6 % mužů a 17,4 % žen. Silných kuřáků (více než 20 cigaret denně) se objevuje více v mužské populaci (mnohdy více než 2 krát tolik) než v populaci žen napříč všemi sledovanými věkovými kategoriemi. Výjimku tvoří pouze věková kategorie 75 let a více, kde prevalence u kuřáků-mužů je 0 % a žen 1,1 %. Muži-kuřáci „vedou“ nad ženami-kuřáčkami nejen v prevalenci kuřáctví, ale také v počtu vykouřených cigaret, viz obr. č. 4.

Obr. č. 4: Průměrný denní počet vykouřených cigaret¹

Zdroj: vytvořeno autorem.

¹ Data pro konstrukci grafu jsou čerpána z publikace LÁCHOVÁ, J. Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR – EHIS CR: Kouření a vystavení tabákovému kouři. Aktuální informace Ústavu zdravotnických informací a statistiky české republiky. s. 2.

Celkový denní průměr vykouřených cigaret u mužské populace je 16,1 cigaret, u žen 11,9 cigaret. Nejvyšších hodnot průměrně denně vykouřených cigaret u mužů dosahuje ve věkové skupině 35-44 let (18,9 cigarety), počet cigaret po tomto věku pozvolna klesá. Nejvíce cigaret průměrně denně vykouří ženy ve věku 45-54 let, poté také pozvolna klesá. Napříč všemi věkovými kategoriemi vykouří více cigaret muži než ženy. Největší rozdíl v průměrném počtu denně vykouřených cigaret je zaznamenán ve věkové kategorii 25-34 let (rozdíl 5,2 cigaret). Naopak nejmenší rozdíl lze nalézt ve věkové skupině 75 let a více (1,1 cigaret). Celkový průměrný počet denně vykouřených cigaret na jednoho muže - kuřáka 16,1 cigareta znamená ročně průměrně vykouřených 5.876,5 cigaret na jednoho kuřáka mužské populace starší 14 let. Pokud vyjdeme z předpokladu, že v České republice je přibližně 5.027.000 osob mužského pohlaví¹ a 84,9 % této populace spadá do kategorie 15 let a více², pak to znamená, že v České republice je v současné době přibližně 1.280.377 mužů - kuřáků (kuřáctví u osob mladších 15 let je zde zanedbáno). Těchto 1.280.377 mužů-kuřáků při průměrné roční spotřebě 5.876,5 cigaret na jednoho mužského kuřáka vykouří ročně celkem 7.524.135.441 cigaret. Na jednu ženu - kuřáčku starší 14 let připadá průměrně 11,9 cigaret denně, 4343,5 cigaret ročně. V současné době je v České republice přibližně 5.272.000 žen³, z toho 4.475.928 ve věku 15 let a více⁴. Z celkového počtu žen starších 14 let je 863.854,1 kuřáček, které dohromady vykouří přibližně 3.752.150.283 cigaret ročně. Muži-kuřáci ve věku 15 let a více vykouří tedy 2 krát více cigaret než ženy-kuřáčky ve stejném věkovém rozpětí.

¹ Průměr počtu mužů za období od roku 1999 do roku 2009, kde údaje o počtech osob v jednotlivých letech jsou brány z dat zveřejněných Českým statistickým úřadem.

² Průměr podílu obyvatelstva ČR ve věku 15 let a více za roky 1999-2009.

^{3, 4} Průměry hodnot o počtu žen za roky 1999-2009 vypočítaných dle dat zveřejněných českým statistickým úřadem.

3.4 Ekonomické aspekty kuřáctví v ČR

Kouření cigaret patří k jednomu z nejdůležitějších faktorů vedoucích k předčasnému úmrtí a nemocnosti v zemích vyspělých i rozvojových. Zdravotní aspekty kouření nejsou jediným „negativem“ kuřáctví. Kouření sebou totiž nese náklady, které představují významnou ztrátu pro celé hospodářství státu. V minulosti studie již prokázaly výši těchto nákladů v Austrálii (2,1 -3,4 % HDP), v Kanadě (1,3 – 2,2 % HDP) a ve Spojených Státech Amerických (1,4 1,6 % HDP). Náklady kouření v nízko- a středněpříjmových zemích jsou zdokumentovány méně, nicméně se odhaduje, že ekonomická ztráta v důsledku kuřáctví v Číně v roce 1989 dosahovala 1,5 % HDP, 0,06 % HDP v roce 2000.¹

Na stranu nákladů kuřáctví lze přiřadit:

- zvýšené náklady státu na zdravotnictví v důsledku aktivního i pasivního kuřáctví,
- dávky nemocenské vyplacené kvůli pracovní neschopnosti v důsledku aktivního i pasivního kouření a v důsledku pracovních úrazů při požárech zaviněných kuřáctvím,
- snížení HDP České republiky kvůli předčasné úmrtnosti a nemocnosti v důsledku kouření a při požárech vzniklých také z této příčiny,
- ušlé daně z příjmů osob kvůli předčasné úmrtnosti a nemocnosti v důsledku kouření a při požárech způsobených kuřáctvím,
- invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí důchody vyplácené kvůli předčasné úmrtnosti nebo nemocnosti v důsledku kuřáctví,
- škody na státním majetku způsobené požáry zapříčiněnými kouřením a náklady na likvidaci požárů způsobených kuřáctvím,
- náklady spojené se snížením kvality života,
- zvýšené náklady na údržbu pracovišť a domácností, kde se kouří, a úklid veřejných prostranství od nedopalků a krabiček od cigaret,

¹ROSS, H. aj. The costs of smoking in Vietnam: the case of inpatient care.

- náklady na stres nemocných, umírajících a jejich blízkých,
- škody způsobené autonehodami zaviněnými kuřáctvím, náklady na jejich odstranění a zameškané pracovní dny, léčení, nemocenské dávky, nižší produktivita práce, trvalé následky s nutným invalidním důchodem nebo předčasná úmrtí v důsledku těchto nehod,
- lázeňské pobyty hrazené pacientům, kteří trpí onemocněními z kouření,
- únik daní z cigaret obchodovaných na černém trhu,
- ušlý příjem státního rozpočtu způsobený nižší produktivitou práce kuřáků,
- výdaje na lékařskou péči a udržení při životě předčasně narozených dětí a novorozenců s nízkou porodní váhou jako důsledek aktivního nebo pasivního kuřáctví rodičky,
- zvýšené výdaje na léčbu dětí z kuřáckých rodin, které jsou častěji nemocné.¹

Mnohé z výše uvedených nákladů je, vzhledem k absenci relevantních údajů, velmi těžké vyčíslit nebo jejich hodnota dosahuje velikostí, které jsou mezi ostatními, řádově miliardovými, položkami zanedbatelné.² Studie vypracovaná na Ústavu preventivního lékařství Lékařské fakulty MU v Brně se zabývá ekonomikou kouření tabákových výrobků v České republice a vychází z hodnot za rok 2003. Relevantní náklady, s kterými studie počítá, jsou uvedeny v tabulce č. 8.

¹ HABROVÁ, D., HRUBÁ, D. Ekonomika kuřáctví v České republice.

² HABROVÁ, D., HRUBÁ, D. Ekonomika kuřáctví v České republice. s. 113.

Tab. č. 8: Náklady kuřáctví v České republice v roce 2003

DRUH NÁKLADU	HODNOTA V MLD. KČ
náklady na zdravotnictví	18,148
nemocenské dávky	4,4
invalidní důchody	5,384
vdovské a vdovecké důchody	13,596
sirotčí důchody	0,638
snížení HDP – úmrtí	16,9
ušlé daně z příjmu osob – úmrtí	4,583
snížení HDP – nemocnost	0,1
ušlé daně z příjmu osob – nemocnost	0,025638
škody na státním majetku	0,00255
likvidace požárů	0,036939
snížení HDP - úmrtí při požárech	0,023727
snížení HDP - nemocnost při požárech	0,000103
ušlé daně z příjmu osob- úmrtí při požárech	0,006134
ušlé daně z příjmu osob - nemocnost při požárech	0,00002652
nemocenské dávky vyplacené hasičům	0,000306

Zdroj: HABROVÁ, D., HRUBÁ, D. *Ekonomika kuřáctví v České republice*. s. 112. vlastní zpracování.

Všechny položky uvedené v tabulce jsou náklady vzniklé přímo nebo nepřímo jako důsledek kuřáctví. Největším nákladem pro ekonomiku české republiky jsou zvýšené výdaje na zdravotnictví v důsledku kuřáků, protože kouření cigaret způsobuje častější výskyt některých onemocnění u kuřáků, jak již bylo zmíněno dříve. Dalšími největšími položkami jsou snížení tvorby HDP v důsledku předčasného úmrtí kuřáka a vyplacené vdovecké a vdovské důchody po předčasně zemřelých kuřácích. Nejnížší náklady pak tvoří výdaje státního rozpočtu v souvislosti s požáry způsobené kouřením a jejich důsledky. Celkem jsou náklady kuřáctví státního rozpočtu České republiky na kuřáctví v roce 2003 vyčísleny na 63,84543 mld. Kč. Jiné náklady, než jaké jsou uvedené v tabulce č. 8, do této částky nebyly zahrnuty.

Příjmy plynoucí z kouření cigaret za rok 2003 jsou shrnuty v tabulce č. 9.

Tab. č. 9: Příjmy státního rozpočtu z kuřáctví v ČR v roce 2003

DRUH ZISKU	HODNOTA V MLD. KČ
DPH a spotřební daň z tabákových výrobků	39,272
Cla	0,326
daň ze zisku tabákového průmyslu	0,747
ušetřené starobní důchody	8,86

Zdroj: HABROVÁ, D., HRUBÁ, D. *Ekonomika kuřáctví v České republice*. s. 112.

Největší příjem do státního rozpočtu České republiky plyne ze spotřební daně a DPH. Poslední položka tabulky č. 9 – ušetřené (nevypáčené) starobní důchody v důsledku předčasného úmrtí z kuřáctví – je položkou často kritizovanou za svou neetičnost. Například studie společnosti Philip Morris ČR „Public finance balance of smoking in the Czech Republic“ zveřejněná v roce 1999 kalkuluje s nevypáčenými náklady, které kuřáci státu ušetří na starobních důchodech, zdravotní péči předčasně zemřelých kuřáků a jiné, tyto ušetřené peníze státního rozpočtu vyčíslila na bezmála jednu miliardu korun. Tímto vyvolala zpráva pobouření v České republice i Spojených Státech Amerických, později se společnost Philip Morris ČR od výkladu této studie distancovala a za svůj postup se omluvila.¹

Studie „Ekonomika kuřáctví v České republice“ publikovaná roku 2007 proti sobě staví spočítané náklady a výnosy, výsledkem je ekonomická zátěž na hospodářství České republiky v roce 2003 ve výši 14,639 miliard korun: „Výdaje státního rozpočtu ČR kvůli kuřáctví jsou vyšší než její příjmy z kuřáctví. Bylo zjištěno, že kvůli kuřáctví a kvůli jím zaviněným předčasným úmrtím v průběhu jednoho roku přichází státní ekonomika o 64 mld. Kč, v položce příjmů jsou částky 49 mld. Kč. Lze předpokládat, že i v ostatních letech jsou příjmy a výdaje podobné, tedy i podobné ztráty, které jsou hrazeny ze státní pokladny na likvidaci následků kouření.“² Ekonomickou “nevýhodnost” kouření potvrzuje

¹ KUBECZKA, J. Studie firmy Philip Morris o dopadech kouření na české veřejné finance. Textová verze vysílání Rádía Praha ze dne 18. 7. 2001.

² HABROVÁ, D., HRUBÁ, D. *Ekonomika kuřáctví v České republice*. s. 133.

také například studie Hany Ross z roku 1999¹, v zahraničí například studie kuřáctví v Indii² a Číně³.

¹ HERGET, J. Cigarety by měly stát 400 korun, píše se ve studii o kouření. Textová verze vysílání Českého rozhlasu ze dne 18. 7. 2001 v 18:06.

² JOHN, R., M. aj. Economic cost of tobacco use in India, 2004.

³ SUNG, H.-, I. aj. Economic burden of smoking in China, 2000.

4 Modelová studie interakce příjmů a výdajů státu v souvislosti s užíváním tabákových výrobků

Data a informace do případové studie byla shromážděna formou dotazníkového šetření. Tato metoda je jednou z nejrozšířenějších a nejpoužívanějších technik pro zjištění názoru a postoje většího množství lidí. Hlavní výhodou dotazníkového šetření jsou nízké finanční náklady a relativně velké množství snadno získaných údajů, které je možno vyhodnotit v zájemných vztazích a z více úhlů pohledu.

4.1 Metodika a cíle případové studie

Cíle níže popsané a analyzované případové studie byly následující:

- zjistit, jakým způsobem se u respondentů mění množství spotřeby cigaret, když cena cigaret roste (kapitola 5.3.1),
- zjistit, jaké jsou ekonomické důsledky má navýšování ceny cigaret na státní rozpočet ČR (kapitola 5.3.2).

Výsledky analýzy této studie jsou založeny na pěti premisách:

- Ceny cigaret rostou jen vlivem růstu spotřební daně z tabákových výrobků, ostatní faktory navýšování cen cigaret se neuvažují.
- Výchozím údajem pro analýzu nákladů kuřáctví je výše nákladů 63,84543 mld. Kč v roce 2003 spočítána ve studii Habrové, D. a Hrubé, D. „Ekonomika kuřáctví v České republice“, hodnota nákladů je v letech následujících upravena pouze o průměrnou roční inflaci.
- Cena cigaret 90 Kč a více je hypotetická, tzn. cena navýšená a cigarety v současné době reálně nakupované jsou levnější.
- Celková daňová zátěž cigaret s cenou 90 Kč a více není počítána běžným způsobem, tzn. dle legislativy platné k 31. 12. 2010.
- Hodnota, jež zbude po daňovém odvodu a neplyne z cigaret (prodejní cena 90 Kč a více) do státního rozpočtu, tvoří zisk tabákového průmyslu, prodejců. Výpočet

daňového odvodu byl nastaven jako 10 % z prodejní ceny cigaret plus 15 Kč. Úprava sazeb spotřební daně z cigaret ani její konstrukce není předmětem této práce.

4.2 Charakteristika dotazníku a respondentů

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na kuřáky ve věku od 18 let (kuřáctví v populaci mladší 18 let se vyskytuje, ale protože součástí otázek v dotazníku byla i výše měsíčního pravidelného příjmu, byla tato skupina kuřáků vynechána). Hlavním smyslem šetření bylo zjistit, jaké mají respondenti kuřácké návyky a jaký způsobem by se změnily, pokud by stoupla cena cigaret. Forma dotazníku byla pouze papírová.

Pro tyto účely bylo žádoucí zajistit dostatečně velký vzorek studované části populace České republiky, aby jejich vypovídající schopnost mohla postačit pro účely tohoto šetření a aby výsledné odpovědi skupin kuřáků mohly být považovány za charakteristické pro celou tuto skupinu (pro účely této práce).

Respondenti byli dotazováni náhodným výběrem v České Lípě a jejím okolí, Praze, Neratovicích, Liberci, Mostě, Litvínově a Písku. Tím byl naplněn požadavek náhodnosti i z geografického pohledu. Z důvodu časové nenáročnosti pro respondenty bylo v dotazníku odpovídáno formou volby z připravených odpovědí. Pouze u dvou otázek respondenti neměli možnost volby odpovědi a odpovídali vypsáním číslíce, protože dopředu nebylo možné jejich odpovědi na tyto otázky předdefinovat.

Otázky dotazníkového šetření zjišťovaly pohlaví, věk a měsíční příjem respondenta, cenu, za kterou si obvykle krabičku cigaret kupují, počet průměrně vykouřených cigaret. Dalšími otázkami bylo, kolik by byli dotazovaní ochotni maximálně za krabičku cigaret zaplatit a jakým způsobem by se pak jejich spotřeba cigaret změnila.

Ve výše vedených městech a jejich okolí bylo rozdáno celkem 200 dotazníků, z nichž se zpět vrátilo 176 vyplněných, tzn. návratnost 88 %.

4.3 Výsledky dotazníkového šetření

Odpovědi na otázky z dotazníkového šetření jsou shrnuty v tabulce č. 10, vzor dotazníku je uveden jako Příloha B.

Tab. č. 10: Souhrn dat zjištěných dotazníkovým šetřením

	MUŽI	ŽENY	CELKEM
POHLAVÍ	97	79	176
VĚK (v letech)			
18-24	9	13	22
25-34	27	29	50
35-44	18	13	31
45-64	37	26	63
65 +	6	4	10
PŘÍJEM (v Kč)			
do 10.000	14	23	37
10.000-14.999	28	25	53
15.000-19.999	31	19	50
20.000-24.999	5	7	12
25.000-29.999	8	3	11
30.000-40.000	5	2	7
více jak 40.000	6	0	6
CENA CIGARET			
levné cigarety	48	42	90
středně drahé cigarety	28	19	47
drahé cigarety	21	18	39
SPOTŘEBA CIGARET			
ne více jak 20 týdně	9	8	17
21-60 týdně	23	25	48
ne více jak 20 denně	35	37	72
21-30 denně	22	7	29
více jak 30 denně	8	2	10
MAXIMÁLNÍ CENA CIGARET (v Kč)			
do 65	9	9	18
66-70	9	14	23
71-85	37	28	65
86-100	28	26	54
100 +	13	2	15
SPOTŘEBA CIGARET PŘI MAX. CENĚ			
ne více než 20 týdně	17	15	32
20-60 týdně	22	23	45
ne více než 20 denně	38	35	73
20-30 denně	14	4	18
více než 30 denně	6	2	8

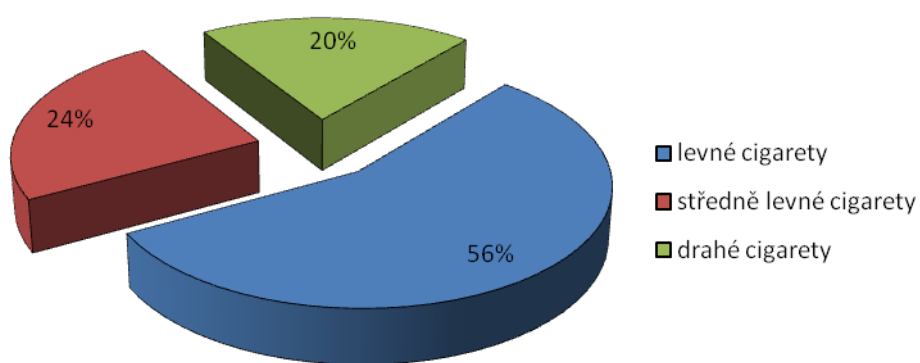
Zdroj: vytvořeno autorem.

Ze zjištěných dat dotazníkového šetření vyplývá, že 55 % respondentů jsou muži, 45 % ženy. Nejpočetnější věkovou skupinou je kategorie 45-64 let. Důvodem je to, že tato věková skupina má největší rozpětí (20 let), kromě skupiny 65 let a více, kde se ale nachází nejméně respondentů. Vzhledem k početnosti podkategorií u otázky, kolik stojí cigarety, které si respondent běžně kupuje, byly tyto podkategorie v tabulce shrnuty jako¹:

- levné cigarety (cigarety s cenou nižší než 64 Kč za krabičku s 20ti kusy cigaret),
- středně drahé cigarety (cigarety s cenou 64 Kč až 71 Kč za krabičku s 20ti kusy cigaret),
- drahé cigarety (cigarety s cenou větší než 71 Kč za krabičku s 20ti kusy cigaret).

Obdobná četnost kategorií odpovědí nastala u otázky, kolik by byli respondenti ochotni maximálně za cigarety zaplatit. Zde jsem odpovědi do tabulky rozdělila do přiměřených cenových úseků.

Nejčastěji kupovanou cenovou kategorií cigaret ukazuje obr č. 5.

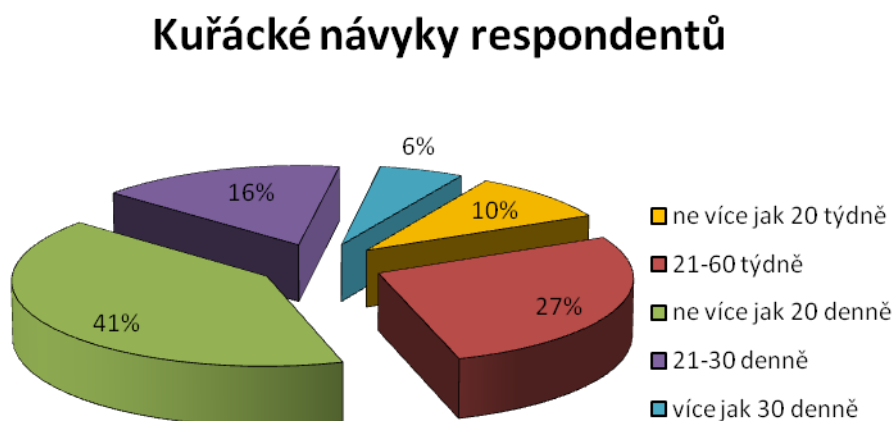
Obr. č. 5: Podíl výskytu cenových kategorií cigaret ve sledovaném vzorku respondentů

Zdroj: vytvořeno autorem.

¹ Cenové rozdělení cigaret, které neoficiálně používají společnosti tabákového průmyslu.

Z obrázku je patrné, že více jak polovina zkoumaného vzorku populace si běžně kupuje cigarety levné, tzn. s cenou menší než 64 Kč za balení po 20 kusech). V této cenové kategorii se také vyskytovala největší „pestrost“ různých udávaných cen nakupovaných cigaret. Kuřáci kupující cigarety středně levné uváděli pouze 4 hodnoty (64, 65, 69 a 70), což do jisté míry souvisí s oblibou „tradičních“ značek cigaret jako jsou například Start, Petra, L&M. Nejmenší podíl kupovaných cigaret tvoří cigarety drahé. Zde se vyskytovalo 6 různých hodnot (75, 78, 80, 82, 84 a 85). Z kategorie drahých cigaret byla nejčastěji uváděná cena cigaret 75 Kč, poté 82 Kč a 80 Kč. Dražší cigarety než 85 Kč se mezi respondenty nevyskytly, čímž ale nelze předpokládat, že v České republice kuřáci dražší cigarety než 85 Kč nekupují. Zastoupení mužů a žen v cenových kategoriích cigaret nebylo nijak výrazně rozdílné.

Pro bližší poznání zkoumaného vzorku kuřáků a jejich kuřáckých zvyků, jsem na obrázku č. 6 rozdělila respondenty podle frekvence konzumace cigaret.

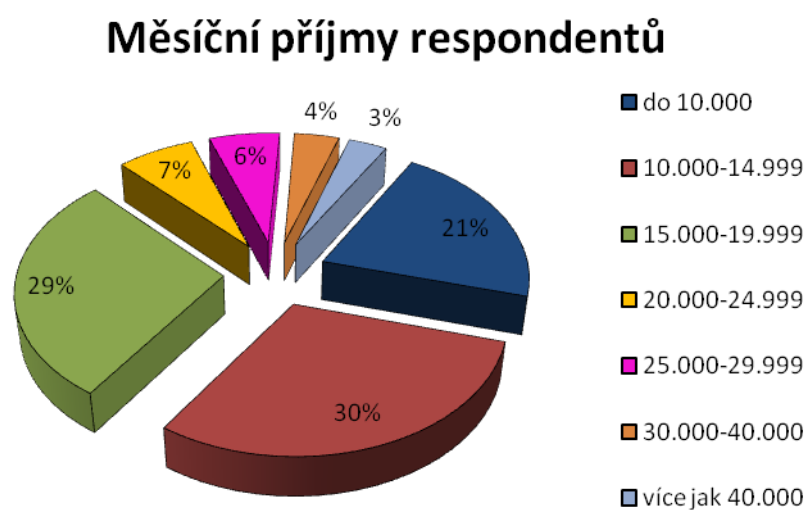
Obr. č. 6: Spotřeba cigaret ve sledovaném vzorku kuřáků

Zdroj: vytvořeno autorem.

Při analýze kuřáckých návyků respondentů, mají největší podíl denní kuřáci se spotřebou ne větší než 20 cigaret denně, následují kuřáci s 21 – 60 vykouřenými cigaretami týdně. Silní kuřáci (denní konzumace cigaret je více než 20 denně) tvoří celkem 26 %

respondentů, 10 % pak vykouří denně více než 30 cigaret. 6 % respondentů by se zařadilo mezi „příležitostné“ kuřáky se spotřebou nižší než 21 cigaret týdně.

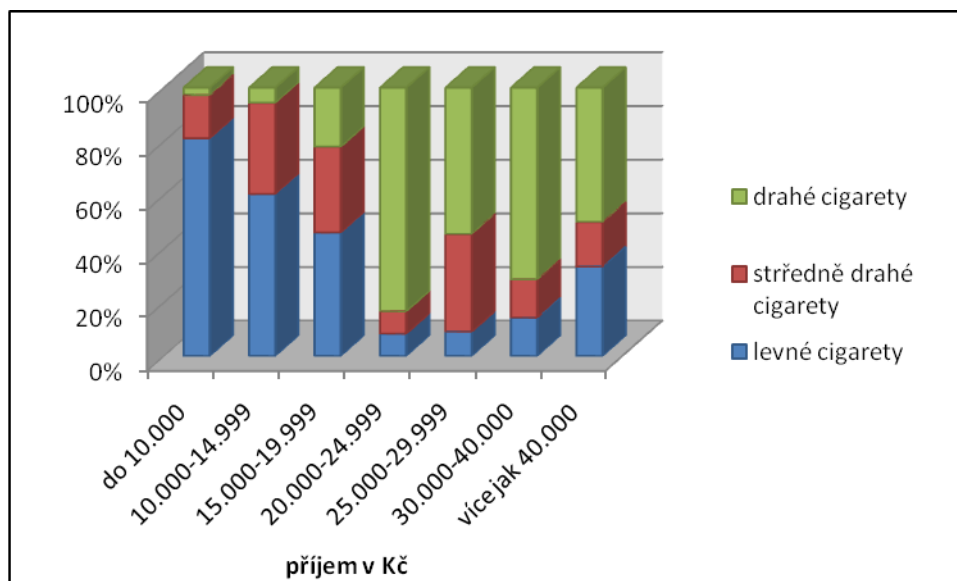
Při sestavování dotazníku byl předpoklad, že respondenti s vyšším příjmem obvykle nakupují a spotřebovávají dražší značky cigaret než respondenti s příjmem nižším. Výsledek tohoto předpokladu je patrný na obrázku č. 8, nejprve však je pro představu uvedeno rozdělení respondentů podle příjmu na obrázku č. 7.

Obr. č. 7: Rozdělení respondentů dle jejich příjmu (v Kč)

Zdroj: vytvořeno autorem.

Nejpočetnější příjmovou skupinu tvoří respondenti s příjmem v rozmezí 10.000-14.999 Kč, jen o jeden procentní bod je menší skupina dotazovaných s příjmem mezi 15.000 a 19.999 Kč. Třetí významně početnou skupinou jsou respondenti s příjmem do 10.000 Kč měsíčně. Celkem 20 % respondentů spadá do čtyř nejvyšších příjmových skupin, z nichž žádná není větší než 7 %. 3 % dotazovaných dosahuje na skupinu s největším příjmem (více jak 40.000 Kč měsíčně) a skládá se výhradně z respondentů mužského pohlaví. Ostatní příjmové skupiny jsou tvořeny muži a ženami v nevýrazně rozdílném zastoupení.

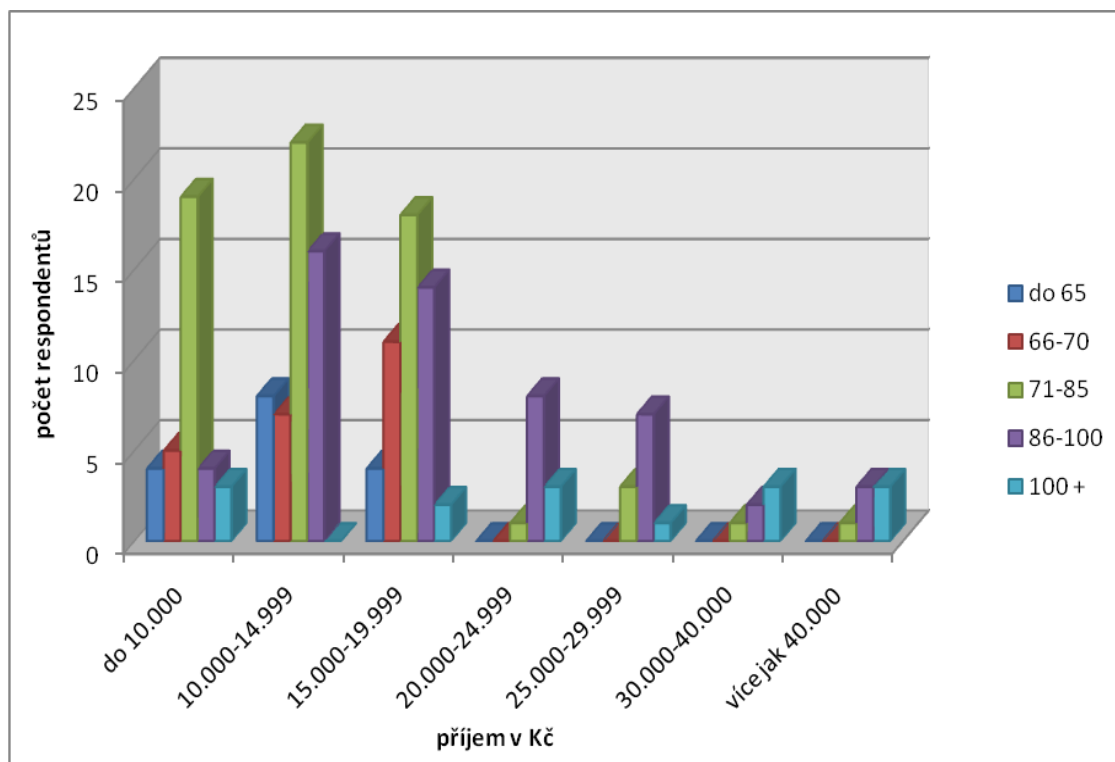

Obr. č. 8: Cenová kategorie cigaret dle příjmu respondentů

Zdroj: vytvořeno autorem.

Obrázek č. 8 potvrzuje předpoklad, že respondenti s vyšším příjmem dávají přednost dražším značkám cigaret před těmi levnějšími a naopak, dotazovaní s nižším měsíčním příjmem nakupují cigarety levnější. Respondenti s příjmem do 10.000 Kč téměř z 80 % nakupují cigarety levné, nákup cigaret drahých z této příjmové skupiny uvedl pouze 1 respondent. Poslední příjmová skupina, která upřednostňuje levné značky cigaret před těmi ostatními, jsou respondenti s příjmem 15.000-19.999 Kč. Dotazovaní s příjmem 25.000 Kč a více již dávají přednost drahým, poté středně drahým cigaretám. Otázkou je vypovídající schopnost o ceně spotřebovávaných cigaret poslední příjmové skupiny, protože tu tvoří z celého zkoumaného vzorku pouze šest respondentů. V žádné příjmové skupině dotazovaní nedávají většinovou přednost cigaretám středně drahým.

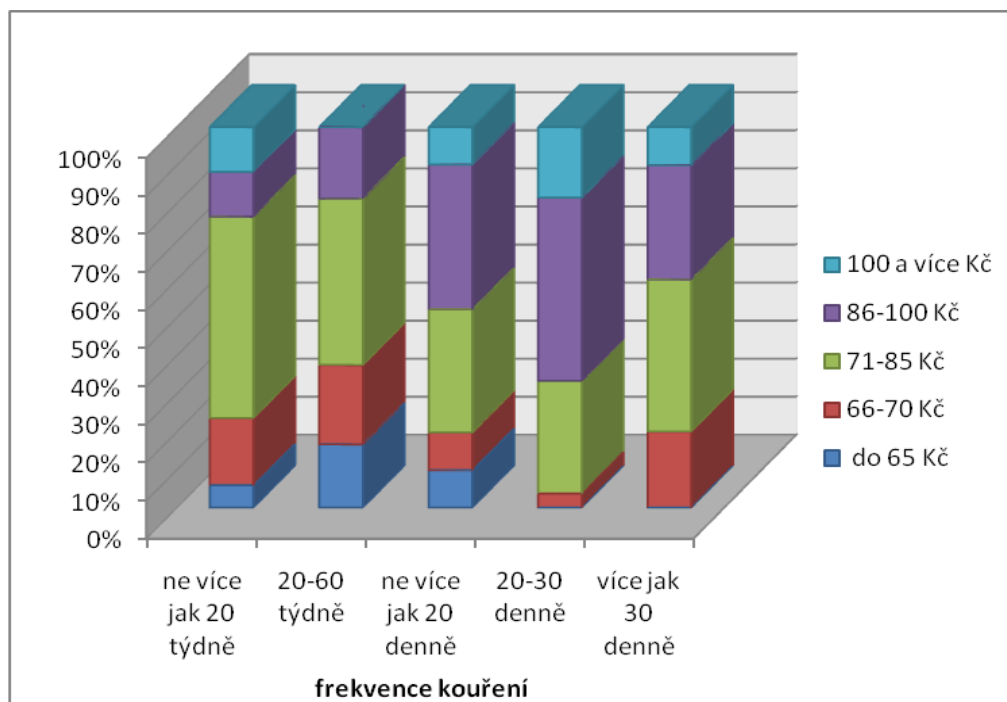
Respondenti dotazníkového šetření měli odpovědět na důležitou otázku, jak vysoká by musela být cena cigaret, aby ji respondenti již nebyli ochotni zaplatit. Předpokladem bylo, že větší cenu cigaret by byli ochotni zaplatit respondenti s vyšším příjmem a silní kuřáci. Hypoteticky maximálně přípustná cena cigaret podle zařazení respondentů do příjmových skupin je znázorněna na obrázku č. 9, podle frekvence spotřeby na obrázku č. 10.

Obr. č. 9: Výše hypoteticky maximální přípustné ceny cigaret dle příjmu respondenta

Zdroj: vytvořeno autorem.

Respondenti s vyšším příjmem by byli ochotni za cigarety zaplatit více, než respondenti s příjmem nižším. Respondenti s příjmem nižším než 20.000 Kč nejčastěji uváděli max. cenu cigaret v cenovém rozmezí mezi 71 a 85 Kč. Respondenti s příjmem 10.000 - 19.999 Kč uváděli jako druhou max. cenu 86 - 100 Kč. Tuto cenu cigaret jako maximální uváděli nejčastěji dotazovaní s příjmem 20.000 - 29.999 Kč. Respondenti s příjmem do 10.000, kteří uvedli, že by byli za cigarety ochotni zaplatit i více jak 100 Kč, uvedli zároveň současnou spotřebu cigaret více než 20 denně. Další, kdo by za cigarety zaplatili více než 100 Kč byli 2 respondenti z příjmové skupiny 15.000 - 19.999 Kč, konkrétně by zaplatili 120 Kč. Nejvíce by byli ochotni zaplatit kuřáci s příjmem větším než 40.000 Kč, jeden respondent uvedl částku 200 Kč, jeden dokonce 250 Kč. Do této analýzy závislosti max. ceny cigaret na příjmu respondenta jsem nezahrnula 2 dotazníky, kde dotazovaní uvedli max. hypotetickou cenu cigaret 40 Kč, ačkoliv v současné době kouří cigarety za 63 Kč.

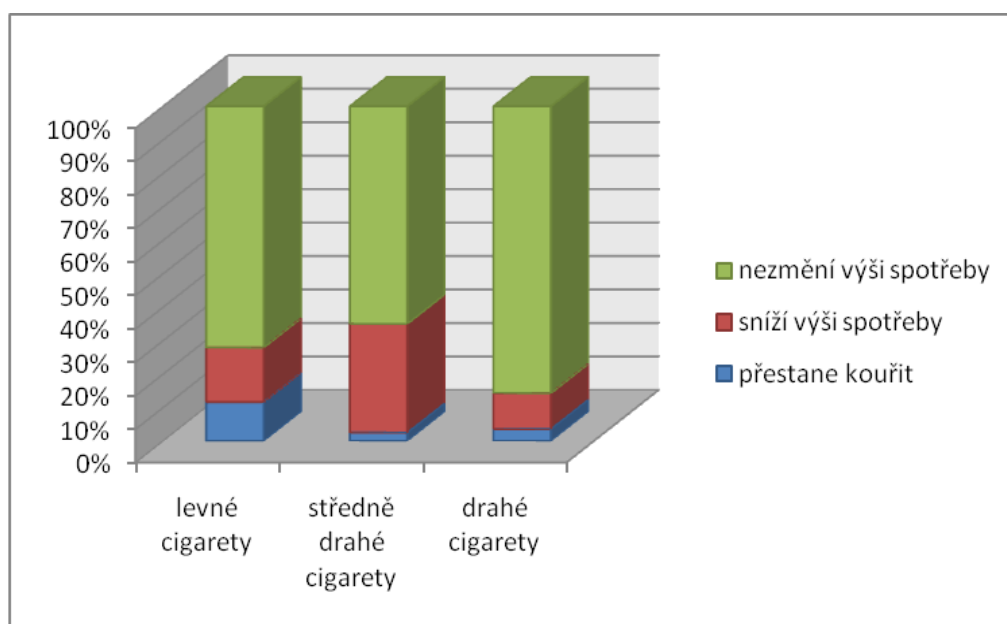
Obr. č. 10: Maximální hypoteticky tolerovaná cena cigaret dle frekvence kouření respondentů

Zdroj: vytvořeno autorem.

Jak je graficky znázorněno, silní kuřáci (více jak 20 denně vykouřených cigaret) nejsou výrazněji ochotni za cigarety zaplatit více peněz než ostatní respondenti s menší frekvencí kuřáctví. Kuřáci se spotřebou 20 - 30 cigaret denně jsou nejčastěji ochotni zaplatit za cigarety 86 - 100 Kč a všichni by zaplatili více než 65 Kč, zároveň ti respondenti, kteří by zaplatili 71 - 85 Kč uvedli, že by snížili spotřebu tabákových výrobků. Všichni kuřáci s denní frekvencí spotřeby cigaret více než 30 denně jsou ochotni zaplatit více než 65 Kč a ti, jež by zaplatili 71 Kč a více zároveň uvedli, že by svou spotřebu nijak nezměnili. Pokud by se zvedaly ceny cigaret, kouřit by hypoteticky přestali téměř všichni kuřáci (7 z 8) s konzumací 20 - 60 cigaret týdně, kteří uvedli své maximum ceny do 65 Kč, protože uvedli, že nejsou ochotni zaplatit ani korunu navíc, než platí v současné době. Obdobně jsou na tom kuřáci s frekvencí kuřáctví menší než 20 cigaret denně, kdy 6 kuřáků ze 7 by také za cigarety nezaplatilo víc, než momentálně platí.

4.3.1 Vliv zvýšení ceny cigaret na jejich spotřebu

Jednou z hlavních otázek, na které mělo dotazníkové šetření odpovědět, bylo, jaký vliv mělo zvýšení ceny cigaret na jejich spotřebu, případně jak velká by tato změna byla. Změny kuřáckých návyků byly nejprve zkoumány podle cenové kategorie cigaret kouřených v současné době, podle příjmové situace respondenta a také podle síly kuřácké závislosti (frekvence kuřáctví). Do těchto analýz nebyla zahrnuta zjištěná data z pěti dotazníků, kde odpovědi respondentů nedávaly smysl (dva dotazovaní uvedli, že jsou ochotni za cigarety zaplatit max. 40 Kč, ačkoliv v současné době spotřebovávají cigarety za 63 Kč a tři dotazovaní uvedli, že ačkoliv by za cigarety nezaplatili oni o korunu navíc, než platí nyní, jejich spotřeba denního kuřáctví by stoupla). Obrázek č. 11 znázorňuje změny kuřáckých návyků při růstu ceny tabákových výrobků podle cenové kategorie momentálně potřebovaných cigaret.

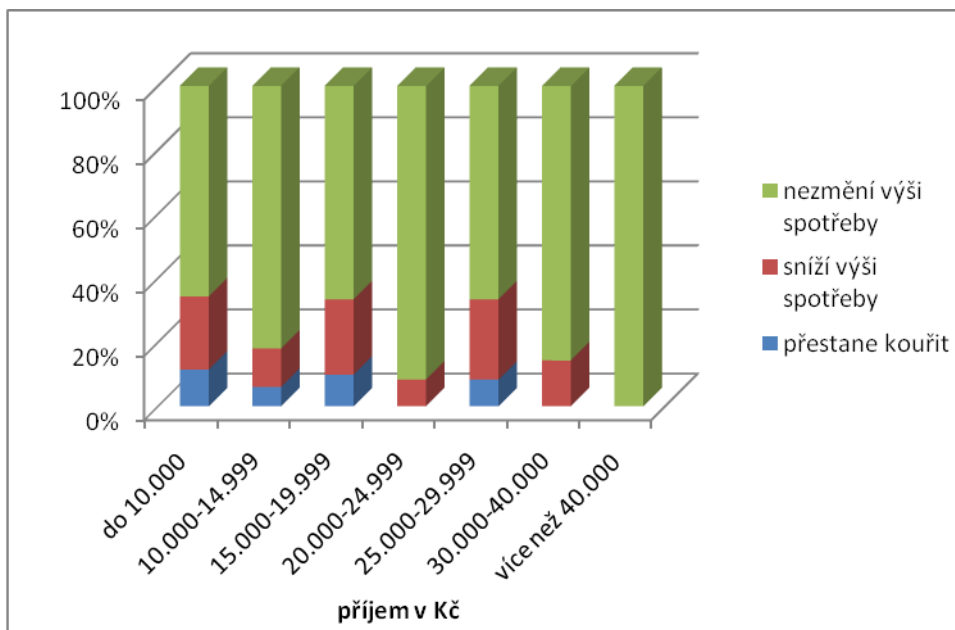

Obr. č. 11: Změna kuřáckých návyků při růstu ceny cigaret dle ceny cigaret spotřebovávaných v současné době

Zdroj: vytvořeno autorem.

Ačkoliv byl předpoklad, že respondenti spotřebovávající levné značky cigaret budou nejvíce své kuřácké návyky měnit, tak tomu tak dle obr. č. 11 není. V této kategorii je sice relativně nejvíce respondentů, kteří při růstu ceny přestanou kouřit, ale jinak se jejich

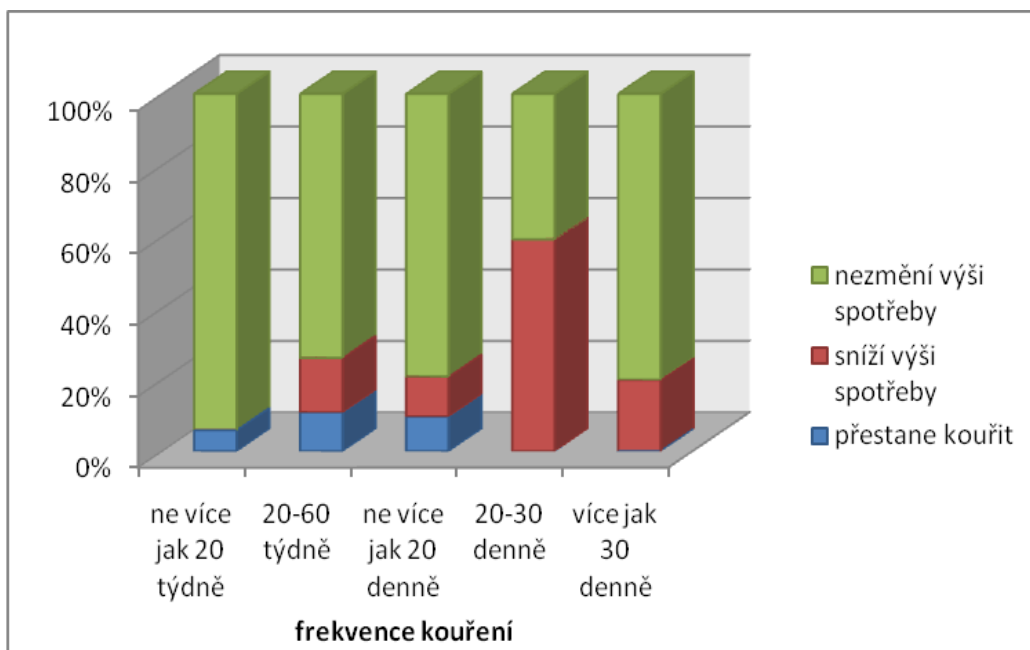
odpovědi nijak významně nelišily od ostatních dotazovaných. Většina respondentů bez ohledu na cenu nyní konzumovaných cigaret by frekvenci svého kouření s růstem ceny (až do jejich maxima) neměnila. Obr. č. 12 znázorňuje změny kuřáckých návyků na růst ceny tabákových výrobků podle příjmových skupin respondentů.

Obr. č. 12: Změna frekvence kouření na růst ceny cigaret dle příjmových skupin

Zdroj: vytvořeno autorem.

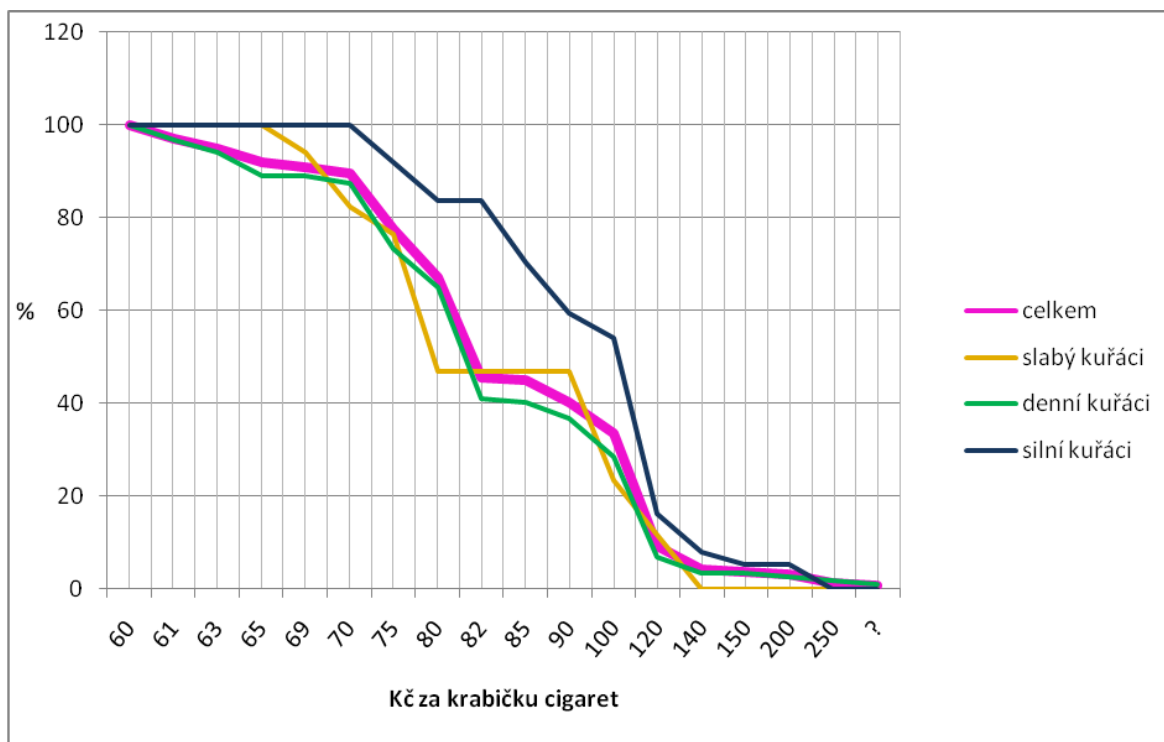
Na obr. č. 12 je potvrzena teorie neelastické poptávky po tabákových výrobcích, protože napříč příjmovými skupinami respondentů vždy nejméně 60 % respondentů uvádí, že by své kuřácké návyky nezměnilo (do výše svého maxima ceny) a to ani dotazovaní s v nejnižší příjmové skupině s příjmem do 10.000 Kč měsíčně. Kromě jednoho respondenta, který uvedl, že hodlá přestat kouřit bez ohledu na cenu tabákových výrobků, by nikdo s příjmem 20.000 Kč a více nepřestal kouřit. Jeden respondent s příjmem 15.000 - 19.999 Kč měsíčně dokonce uvedl, že není schopen určit svou maximální hypotetickou cenu cigaret, ale kouřit by nepřestat a ani svou spotřebu pravděpodobně nesnížil. Obr. č. 13 srovnává změny kuřáckých návyků při růstu ceny cigaret podle současné frekvence kouření respondentů.

Obr. č. 13: Změna frekvence kuřáctví při růstu ceny cigaret dle současných kuřáckých návyků

Zdroj: vytvořeno autorem.

I na obrázku č. 13 se potvrzuje neelastická poptávka po tabákových výrobcích. Kuřáci s malou frekvencí kouření do 20 cigaret týdně by z drtivé většiny (94 %) svou spotřebu nijak nezměnili a 6 % by při růstu ceny přestalo kouřit. Respondenti kouřící 20 - 60 cigaret týdně a ne více jak 20 cigaret denně by také z většiny své návyky nezměnili, nanejvýše necelých 16 % by kouřit přestalo nebo by snížili svou spotřebu. Žádný dotazovaný silný kuřák (20 cigaret denně a více) neudal, že by přestal kouřit, přes polovinu kuřáků s frekvencí 20-30 cigaret denně by svou konzumaci snížilo, to samé by udělalo 20 % kuřáků s více než 30 kusy vykouřených cigaret denně. Zbytek silných kuřáků z obou skupin by své návyky neměnil. Výsledky změny kuřáckých návyků u silných kuřáků lze odůvodnit tím, že u těchto osob se již s největší pravděpodobností rozvinula i fyzická závislost na nikotu a je pro ně velice těžké abstinovat. Kolik jsou ochotni maximálně za cigarety zaplatit respondenti celkově a podle kuřáckých návyků ukazuje obr. č. 14.

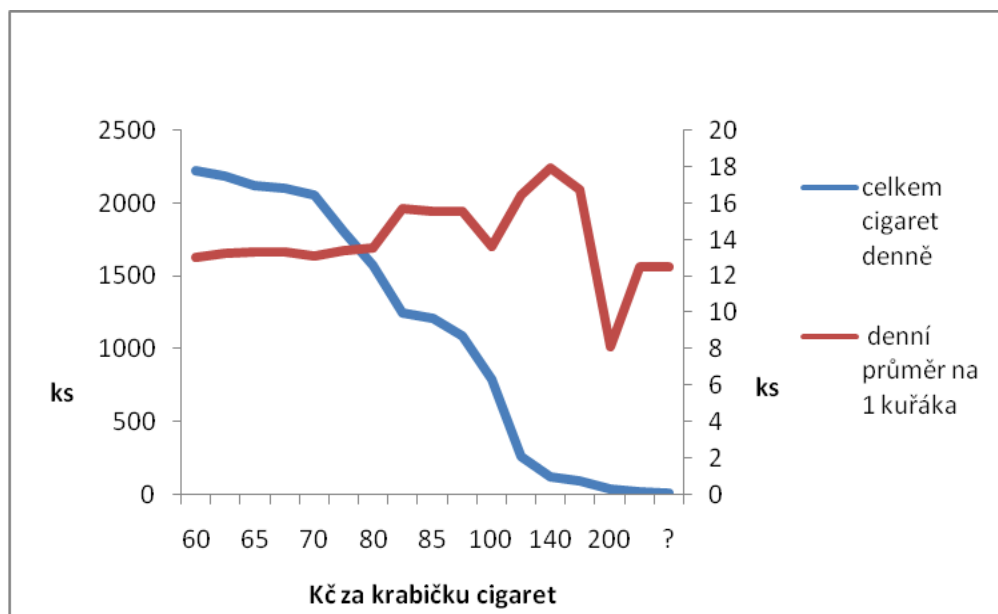
Obr. č. 14: Relativní ochota platby ceny cigaret dle současných kuřáckých návyků a celkem

Zdroj: vytvořeno autorem.

Pro potřeby konstrukce obrázku č. 14 Byly dle frekvence kouření vytvořeny skupiny kuřáků:

- slabý kuřáci (spotřeba méně než 20 cigaret týdně),
- denní kuřáci (spotřeba 20 - 60 cigaret týdně a méně než 20 cigaret denně),
- silní kuřáci (20 a více cigaret denně).

Z obrázku je patrné, že silní kuřáci jsou relativně ochotnější za cigarety zaplatit udanou výši ceny v rozmezí 70 až 120 Kč než ostatní kuřáci. Celková křivka kopíruje křivku znázorňovanou kuřáky denními. Důvodem je to, že denních kuřáků je ve vzorku zkoumané populace nejvíce (68 %). Nejméně je slabých kuřáků, kteří se ale od průměru nijak neodchylují a tak jejich má jejich křivka podobný průběh jako křivka celková. Jakým způsobem se změni konzumace tabákových výrobků s růstem ceny, ukazuje obr. č. 15.

Obr. č. 15: Výše spotřeby cigaret v závislosti na jejich ceně

Zdroj: vytvořeno autorem.

Pro potřeby výpočtu velikosti změny konzumace tabákových výrobků na růst jejich ceny jsem určila průměrnou denní výši spotřeby cigaret pro kategorie frekvence kuřáctví:

- 1,5 cigarety pro kategorii spotřeby „ne více jak 20 týdně“ (aritmetický průměr hodnot 1 a 19 vydělený počtem dní v týdnu),
- 6 kusů cigaret pro kategorii „20 - 60 týdně“ (aritmetický průměr 20 a 60 vydělený počtem dní v týdnu zaokrouhlený na celé číslo),
- 12,5 kusů cigaret pro kategorii „ne více jak 20 denně“ (aritmetický průměr čísel 6 a 19),
- 25 kusů cigaret pro kategorii „20 - 30 denně“ (aritmetický průměr čísel 20 a 30),
- 35 kusů cigaret pro kategorii „více jak 30 denně“.

Na grafu na obrázku č. 15 je na modré křivce celkové průměrné spotřeby zachycena výše spotřeby pro dané ceny cigaret, která s růstem ceny klesá. Průměrná denní konzumace cigaret na jednoho kuřáka ze vzorku populace je znázorněna na vedlejší křivce červené. Ačkoliv celková spotřeba cigaret s cenou klesá, vývoj spotřeby cigaret na jednoho kuřáka má průběh odlišný. Až do částky 80 Kč za krabičku cigaret má tato křivka konstantní výšku, poté až do částky 90 Kč roste. Při částce 100 Kč průměrná spotřeba cigaret na

jednoho kuřáka klesá na svou původní hodnotu. Tento propad je způsoben snížením části spotřeby kuřáků s původní průměrnou frekvencí 12,5 cigarety denně. Od 120 Kč průměrná spotřeba na jednoho respondenta opět roste, protože 120 Kč za krabičku cigaret jsou ochotni zaplatit již jen denní kuřáci s průměrnou spotřebou větší než 12 cigaret na den. S dalším růstem ceny již kuřáci kouřit přestávají, křivka proto opět klesá.

4.3.2 Ekonomické dopady navyšování spotřební daně z cigaret

Při zkoumání ekonomických dopadů navyšování spotřební daně z cigaret bylo využito číselných údajů vyčíslení celkových nákladů na kuřáctví v české republice ze studie „Ekonomika kuřáctví v České republice“.¹ Tabulka č. 11 udává počty kuřáků v České republice od roku 2003 do roku 2010.

Tab. č. 11: Počet kuřáků v ČR od roku 2003 do roku 2010

Rok	Počet obyvatel (v tis.)	Počet kuřáků (v tis.)
2004	10211	2042,2
2005	10211	2042,2
2006	10251	2050,2
2007	10287	2057,4
2008	10381	2076,2
2009	10468	2093,6
2010	10507	2101,4

Zdroj: vytvořeno autorem.

Při kalkulaci absolutního počtu kuřáků v České republice v jednotlivých letech byl výchozím údajem počet obyvatel České republiky udávaný Českým statistickým úřadem a relativní počet kuřáků v roce 2002 podle Sovinové: „V České republice lze více než 1/5 občanů označit za kuřáky, kouřící v současné době více než 1 cigaretu denně.“²

¹ HABROVÁ, D., HRUBÁ, D. Ekonomika kuřáctví v České republice.

² SCÉMY, L., SOVINOVÁ, H. Kouření cigaret a pití alkoholu v české republice. s. 6.

Správnost propočtu potvrzuje i Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR¹, podle kterého kouří v současné době 30 % mužské a 19,3 % ženské populace ČR ve věku 15

a více let (což vychází přibližně na 2110,709 tis. kuřáků). Pro potřeby dalších výpočtů jsem tedy vycházela z počtu kuřáků 2.050.000 v roce 2003. Pokud v roce 2003 bylo v České republice celkem přibližně 2.050.000 kuřáků a celkové náklady České republiky na kuřáctví v tomto roce se vyšplhaly na 63,84543 miliard Kč², náklady na jednoho kuřáka kuřáka v tomto roce dosáhly 31.144,1 Kč. Vývoj výše těchto nákladů jsou zaznamenány v tabulce č. 12.

Tab. č. 12: Výše nákladů na jednoho kuřáka

Rok	Meziroční inlace (v %)³	Výše nákladů n 1 kuřáka (v Kč)
2003	-----	31144,1
2004	2,8	32016,1
2005	1,9	32624,4
2006	2,5	33440,1
2007	2,5	34276,1
2008	6,3	36435,4
2009	1,0	36799,8
2010	1,5	37351,8

Zdroj: vytvořeno autorem.

Údaje v tabulce č. 12 vycházejí z hodnoty nákladů v roce 2003, při jejich kalkulaci bylo vycházeno z toho, že počty kuřáků ani náklady na kuřáctví v jednotlivých letech se výrazně neodchylují od hodnot roku 2003 a náklady rostou pouze vlivem inflace. Na rok 2010 tak vychází výše nákladů na jednoho kuřáka v České republice na 37.351,8 Kč.

¹ LÁCHOVÁ, J. Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR – EHIS CR: Kouření a vystavení tabákovému kouři. Aktuální informace Ústavu zdravotnických informací a statistiky české republiky.

² HABROVÁ, D., HRUBÁ, D. Ekonomika kuřáctví v České republice. s. 112.

³ Český statistický úřad.

Tabulka č. 13 udává hodnoty daňových příjmů z cigaret na jednoho průměrného kuřáka do výše ceny cigaret 85 Kč.¹

Tab. č. 13: Daňové výnosy z cigaret z průměrného kuřáka

v Kč

Cena za krabičku cigaret	Spotřební daň	DPH	Daně celkem (spotřební + DPH)	Daně na 1 cigaretu	Denní průměrná spotřeba na 1 kuřáka	Roční průměrná spotřeba na 1 kuřáka	Roční daňový výnos na 1 průměrného kuřáka
60	38,4	10	48,4	2,4	13	4745	11482,9
63	38,4	10,5	48,9	2,4	13,2	4818	11780,0
65	38,4	10,8	49,2	2,5	13,3	4854,5	11942,1
69	39,92	11,5	51,4	2,6	13,3	4854,5	12476,1
70	40,2	11,7	51,9	2,6	13,1	4781,5	12408,0
75	41,6	12,5	54,1	2,7	13,4	4891	13230,2
80	43	13,3	56,3	2,8	13,5	4927,5	13870,9
82	43,56	13,6	57,2	2,9	15,7	5730,5	16389,2
85	44,4	14,2	58,6	2,9	15,5	5657,5	16576,5

Zdroj: vytvořeno autorem.

V tabulce jsou kalkulovány daňové příjmy z cigaret na jednoho průměrného kuřáka podle výše průměrné spotřeby, která byla zjištěna dotazníkovým šetřením. Ceny cigaret jsou do výše 85 Kč, protože to byla nejvyšší cena krabičky cigaret, jež si kupovali respondenti z případové studie. Roční daňový výnos na jednoho průměrného kuřáka je počítán jako součin roční spotřeby cigaret a daňového výnosu z jedné cigarety dané ceny. V tabulce č. 14 jsou zaznamenány daňové výnosy z cigaret dražších než 85 Kč za krabičku po 20 kusech.

¹ dle legislativy platné k 31. 12. 2010.

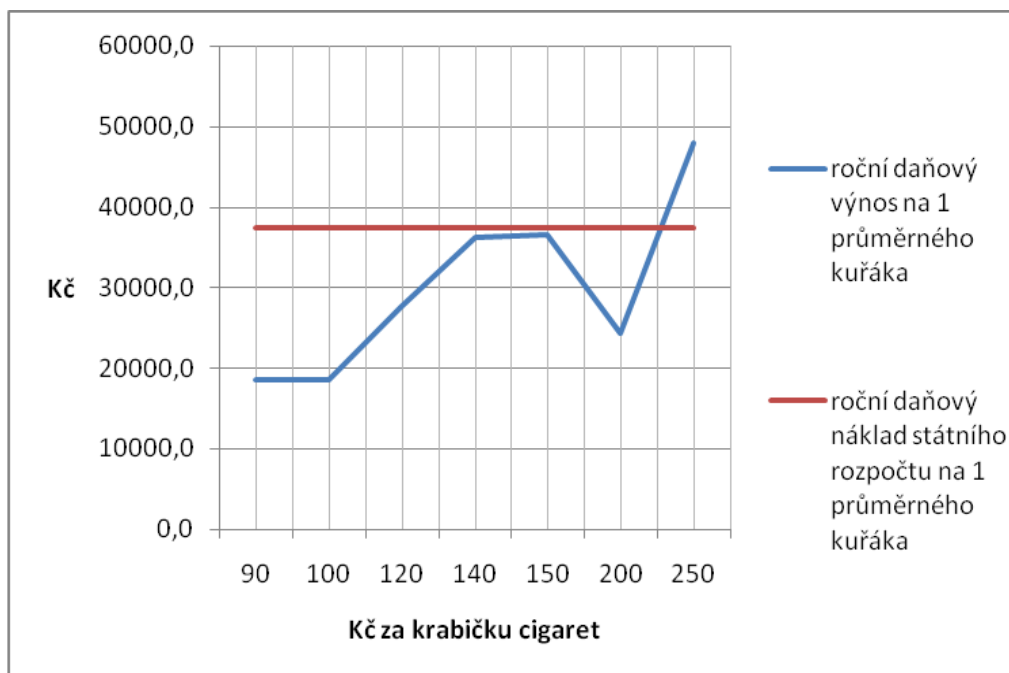
Tab. č. 14: Daňové výnosy z cigaret při zvyšování spotřební daně z cigaret

v Kč

Cena krabičky cigaret	Daňový výnos na 1 krabičku cigaret	Daňový výnos na 1 cigaretu	Zbytek peněz po odečtení daní	Denní průměrná spotřeba na 1 kuřáka	Roční průměrná spotřeba na 1 kuřáka	Roční daňový výnos na 1 prům. kuřáka
90	66	3,3	24	15,5	5657,5	18669,8
100	75	3,8	25	13,6	4964,0	18615,0
120	93	4,7	27	16,4	5986,0	27834,9
140	111	5,6	29	17,9	6533,5	36260,9
150	120	6,0	30	16,7	6095,5	36573,0
200	165	8,3	35	8,1	2956,5	24391,1
250	210	10,5	40	12,5	4562,5	47906,3

Zdroj: vytvořeno autorem.

V tabulce je vypočítán roční daňový výnos na průměrného kuřáka, který by mohl být odveden do státního rozpočtu při navyšování spotřební daně z cigaret. DPH je počítána ve výši 20 %, výpočet výše spotřební daně je popsán v kapitole 5.1. Obrázek č. 16 zachycuje průběh výše daňových příjmů v závislosti na ceně cigaret a výši nákladů kuřáctví.

Obr. č. 16: Průběh ročních výnosů a nákladů kuřáctví na jednoho kuřáka v závislosti na ceně cigaret

Zdroj: vytvořeno autorem.

Na obrázku č. 16 je vidět, jakým způsobem se vyvíjí roční daňové příjmy z cigaret a ve kterém momentu se náklady kuřáctví a příjmy vyrovnávají. Až do ceny cigaret ve výši 225 Kč jsou daňové příjmy plynoucí z cigaret pod křivkou nákladů, v tomto bodě jsou příjmy a náklady vyrovnané. Při ceně větší než 225 Kč jsou příjmy z daní z cigaret větší než náklady. Nákladová křivka na grafu je znázorněna jako konstanta ve výši 37351,8 Kč, ačkoliv je pravděpodobné, že by měla průběh spíše klesající, protože s růstem ceny cigaret sice průměrná spotřeba na 1 kuřáka významně neklesá, ale klesá absolutní počet kuřáků celkem. Kuřáci by sice byli dále postiženi chorobami zapříčiněnými kuřáctvím, jejich počet by ale byl menší. Zároveň s tím by se snížil i počet pasivních kuřáků a nákladů zapříčiněných pasivním kouřením. Je-li pominut tento pravděpodobně klesající průběh křivky nákladů, dle výsledků analýzy by měla krabička cigaret stát nejméně 225 Kč, aby se daňové výnosy z cigaret alespoň vyrovnaly nákladům kuřáctví.¹ Hana Ross uvádí výši daňových příjmů, které se vyrovnají nákladům kuřáctví, na úrovni, jež odpovídá daňovým

¹ Za předpokladu, že z částky 225 Kč bude odvedeno celkově minimálně 9,375 Kč na jednu cigaretu jako spotřební daň a daň z přidané hodnoty.

odvodům z krabičky cigaret s minimální cenou 400 Kč.¹ Při výpočtu spotřební daně z cigaret a DPH obvyklým způsobem dle platných sazeb, činí výše daňového výnosu 199,2 Kč z krabičky cigaret o ceně 400 Kč, což přibližně souhlasí s výší daňového příjmu z cigaret s cenou 225 Kč za krabičku počítanou v této práci (daňový odvod dosahuje částky 187,5 Kč).

¹ HERGET, J. *Cigarety by měly stát 400 korun, píše se ve studii o kouření*. Textová verze vysílání Českého rozhlasu ze dne 18. 7. 2001 v 18:06.

Závěr

Všeobecně známým faktem je, že kouření s sebou nese velká zdravotní rizika. Přibližně každé páté úmrtí v české republice je způsobeno kouřením. Nejčastější příčinou smrti na následky kuřáctví je infarkt myokardu. Na zdravotní problémy spojené s kuřáctvím nedoplácí jen samotní kuřáci. Pasivní kouření ohrožuje zejména osoby žijící s kuřáky ve společné domácnosti, nebo kteří pracují nebo se pravidelně zdržují v zakouřených prostorách. Cigaretový kouř v místnosti totiž obsahuje ty samé toxiny, karcinomy a jiné zdraví nebezpečné látky jako tabákový dým vdechovaný kuřáky z cigaret do plic přímo. Okolo 1.500 osob-nekuřáků ročně zemře na následky pasivního kouření, nejčastěji podléhají nemocem kardiovaskulárního systému či rakovině plic.

Prevalence kuřáctví vrcholila v České republice v 60. a 70. letech 20. století a od roku 1989 mírně klesá, její hodnota se v současné době ustálila na přibližně 20 %. Zatímco podíl kuřáků klesá zejména u starších lidí, alarmujících hodnot dosahuje kuřáctví dětí a dospívajících, především u dívek. Prevalence kuřáctví 15letých dětí dosahuje okolo 20 %, více než 80 % současných kuřáků začalo kouřit před svými 18. narozeninami.

Kuřáci ročně odvedou do státního rozpočtu více než 37 miliard korun na spotřební dani z tabákových výrobků. Tento objem peněz tvoří více než 29 % všech příjmů ze spotřebních daní. I přes takto významné odvody, které kuřáci do státního rozpočtu zaplatí na spotřební dani a DPH, se státu nevyplatí. Kuřáci jsou pro stát z hlediska nákladů neefektivní složkou, protože zvyšují náklady zdravotnictví a jejich snížená produktivita a předčasná úmrtnost snižují výkonnost ekonomiky státu.

Existuje celá řada necenových protikuřáckých opatření (rozšiřování informovanosti obyvatel, restrikce reklamy a propagace, varovné nápisy na krabičkách cigaret, omezování kouření na pracovištích a veřejných budovách,...), jejich účinnost se ale v čase snižuje, až se vytrácí úplně. Ilegalizace prodeje tabákových výrobků také daný problém neřeší, protože s sebou nese problémy černého trhu, zvýšení nákladů na posílení dozorcích složek (policie) a došlo by k omezení významného příjmu státního rozpočtu DPH. Globální zákaz pěstování tabáku je nereálný, navíc by zřejmě vedl ke zhroucení ekonomik zemí, které jsou

na vývozu tabáku závislé (Malawi, Zimbabwe). Vysoká cena cigaret (dána vysokou daní z cigaret) je nejučinnějším nástrojem protikuřácké politiky na snížení spotřeby cigaret, je nejučinnější formou (společně s informovaností) prevence a pomáhá pokrývat zvýšené výdaje státu na kuřáctví. Poptávka po tabákových výrobcích je cenově neelastická, zvýšením ceny cigaret by tedy měly vzrůstat příjmy státního rozpočtu. Reálná cena cigaret je v současné době prakticky poloviční, než tomu bylo před 17 lety. Je tedy pravděpodobné, že jediní, kdo by na navyšování daní z cigaret prodělali, jsou výrobci. Navyšování ceny cigaret musí probíhat postupně, jinak by hrozilo riziko zvýšení ilegálně obchodovaných cigaret. I toto riziko je ale možné snížit přijetím různých vládních opatření, jako jsou např. pokuty v takové výši, která by výrazně převyšovala očekávaný zisk pašeráků, povinné označování zboží sériovým číslem s informacemi o distributorovi, velkoobchodci a vývozci, zdaněním tabákových výrobků již ve fázi výroby.

Cílem této práce bylo analyzovat vliv ceny cigaret na jejich spotřebu a nalézt takovou výši ceny cigaret, resp. spotřební daně, která by relevantně odrážela skutečné náklady státu, jež jsou v souvislosti s kuřáctvím vydány. Podle výsledků případové studie se s růstem ceny sice celková spotřeba snižuje, průměrná spotřeba na jednoho kuřáka ale mírně roste. Znamená to, že absolutní počet kuřáků s růstem ceny klesá a ti, kteří by i nadále kouřili, by spotřebovali průměrně denně více cigaret, než průměrný kuřák kouřící levnější cigarety. Je to způsobeno tím, že lehčí „víkendoví“ kuřáci by drahé cigarety již nekupovali. Výše ceny, resp. daně, při které se náklady kuřáctví vyrovnají příjmům ze spotřební daně z cigaret a DPH z cigaret, je podle výsledků případové studie 225 Kč za krabičku cigaret po 20 kusech, resp. daňové zatížení 187,5 Kč na krabičku cigaret po 20 kusech. Pokud by cena cigaret rostla nad tuto hodnotu, daňové příjmy plynoucí z cigaret by náklady kuřáctví převyšily.

Kouření cigaret nenávratně poškozuje zdraví kuřáka i lidí v jeho okolí, včetně dětí a snižuje kvalitu života. Celní úřady ročně na spotřební dani z tabákových výrobků vyberou více než 37 miliard korun. Výdaje státu na pokrytí nákladů souvisejících s kuřáctvím tuto částku však značně převyšují. Jediným způsobem, jak tyto výdaje financovat, je zvýšení inkasa spotřební daně na jeden kus cigarety na takovou hodnotu, která příjmy a výdaje kuřáctví alespoň vyrovná. Sazby spotřební daně z cigaret v takové

výši, v jaké se uplatňují dle současné platné legislativy¹, jsou pro potřeby uhrazení nákladů kuřáctví naprosto nedostatečné a ani jejich budoucí vývoj, jež je naznačován směrnicemi Evropské unie, se tomuto požadavku příliš nepřiblíží.

¹ legislativa platná k 31. 12. 2010.

Seznam použité literatury - citace

Odborná literatura:

1. KUBÁTOVÁ, K. *Daňová teorie a politika*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003. 263 s. ISBN 80-86395-84-7.
2. ROZEHNAL, A. *Mediální zákony: komentář*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2007. 272 s. ISBN 978-80-7357-304-1.
3. SOVINOVÁ, H.; CSÉMY, L. aj. *Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. 93 s. ISBN 80-7071-230-9.
4. ŠIROKÝ, J. *Daně v Evropské unii*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2010. 351 s. ISBN 978-80-7201-799-7.
5. ŠIROKÝ, J. *Daňová teorie (pro inženýrské studium)*. 1. vyd. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 1996. 106 s. ISBN 80-7078-402-4.
6. ŠULC, I. *Zákon o spotřebních daních: s komentářem k 1. 4. 2010: správa spotřební daně, plátcí daně, vznik daňové povinnosti, vznik povinnosti daň přiznat a zaplatit, změny v předmětu daně u tabákových výrobků*. 3. aktualiz. vyd. Olomouc: Anag, 2010. 407 s. ISBN 978-80-7263-608-2.
7. *Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev (kompetenční zákon); Vyhláška č. 113/2005 Sb., o způsobu označování potravin a tabákových výrobků; Nařízení vlády č. 98/2005 Sb., kterým se stanoví systém rychlého varování o vzniku rizika ohrožení zdraví lidí z potravin a krmiv ...* Český Těšín: Poradce, 2005. 44 s. ISBN 80-7365-052-5.
8. *Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů a prováděcí vyhlášky*. 1. vyd. Praha: Agrospoj, 1998. 215 s.

Elektronické dokumenty:

9. DAVID, P. Zdaňování cigaret v České republice v kontextu harmonizace sazeb daného akcízu v Evropské unii. *Český finanční a účetní časopis* [online]. 2009,

- roč. 4, č. 4, s. 86-100 [cit. 2010-11-20]. Dostupný z WWW: <http://cfuc.vse.cz/media/2009/cfuc_2009-4_086-100.pdf>
10. HABROVÁ, D.; HRUBÁ, D. Ekonomika kuřáctví v České republice. *Hygiena* [online]. 2007, č. 4, s. 110-114 [cit. 2011-3-15]. Dostupný z WWW: <<http://www1.szu.cz/svi/hygiena/archiv/h2007-4-03-full.pdf>>
 11. HERGET, J. *Cigarety by měly stát 400 korun, píše se ve studii o kouření* [online]. 18. 7. 2011 [cit. 2011-4-2]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaciekonomika/_zprava/760323>
 12. JOHN, R., M.; SUNG, H.; MAX, W. Economic cost of tobacco use in India, 2004. *Tob control* [online]. 2009, č. 18, s. 138-143 [cit. 2011-4-2]. Dostupný z WWW: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2655042/?tool=pubmed>>
 13. KUBECZKA, J. *Studie firmy Philip Morris o dopadech kouření na české veřejné finance* [online]. Český rozhlas 7, 2001 [cit. 2011-3-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/studie-firmy-philip-morris-o-dopadech-koureni-na-ceske-verejne-finance>>
 14. LÁCHOVÁ, J. Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR – EHIS CR. *ÚZIS ČR, Aktuální informace č. 2/2011* [online]. 12. 1. 2011, s. 1-11 [cit. 2011-3-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.uzis.cz/rychle-informace/evropske-vyberove-setreni-zdravotnim-stavu-cr-ehis-cr-koureni-vystaveni-tabakovemu->>>
 15. ROSS, H.; TRUNG, V., D.; PHU, V., X. The costs of smoking in Vietnam: the case of inpatient care. *Tob control* [online]. 2007, č. 16, s. 405-409 [cit. 2011-3-21]. Dostupný z WWW: <<http://tobaccocontrol.bmj.com/content/16/6/405.long>>
 16. *Sbírka zákonů Česká republika, částka 71* [online]. 28. 4. 2004 [cit. 2010-11-10]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2004/sb071-04.pdf>>
 17. *Sbírka zákonů Česká republika, částka 133* [online]. 1. 10. 2005 [cit. 2010-11-10]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2005/sb133-05.pdf>>
 18. *Sbírka zákonů Česká republika, částka 156* [online]. 31. 12. 2003 [cit. 2010-11-10]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2003/sb156-03.pdf>>

19. SUNG, H.; WANG, L.; JIN, S. et al. Economic burden of smoking in China, 2000. *Tob control* [online]. 2006, č. 15, s. 5-11 [cit. 2011-3-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2563547/?tool=pubmed>>
20. VRÁNA, K. *Analýza: Závislost na tabáku se léčit vyplatí* [online]. 29. 1. 2006 [cit. 2011-3-15]. Dostupný z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=261>

Internetové portály:

21. http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana (dostupné v lednu 2011).
22. <http://www.dokurte.cz> (dostupné v únoru 2011).
23. http://www.kurakovaplice.cz/koureni_cigaret/ (dostupné v únoru 2011).
24. <http://www.stop-koureni.cz> (dostupné v únoru 2011).
25. <http://stopsmoking.blog.cz/> (dostupné v únoru 2011).

Seznam použité literatury – bibliografie

Odborná literatura:

1. ŠIROKÝ, J. *Daňová teorie*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská – technická univerzita, 1995. 95 s. ISBN 80-7078-308-7.
2. ŠIROKÝ, J. *Daňová teorie a praxe*. 1. vyd. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karvině, 1994. 147 s. ISBN 80-901581-8-8.

Elektronické dokumenty:

3. DAVID, P. *Daně z daní uvalených na cigarety v zemích Evropské unie* [online]. [cit. 2011-2-15]. Dostupný z WWW: <http://kvf.vse.cz/storage/1239722593_sb_david.pdf>

4. DAVID, P. *Incidence změn sazby spotřební daně z cigaret v ČR* [online]. [cit. 2011-2-15]. Dostupný z WWW: <http://kvf.vse.cz/storage/1180450804_sb_david.pdf>
5. DAVID, P. *Úprava vybraného akcízu v Evropské unii* [online]. [cit. 2011-2-15]. Dostupný z WWW: <http://kvf.vse.cz/storage/1218122757_sb_davidpetr.pdf>
6. HALPERN, M.; SHIKIAR, R. et al. Impact of smoking status on workplace absenteeism and productivity. *Tob control* [online]. 2001, č. 10, s. 233-238 [cit. 2011-3-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1747570/?tool=pubmed>>
7. JENSOVÁ, L.; ROJÍK, V. *Kuřáci prý stojí rozpočet ČR každý rok 100 miliard* [online]. 14. 7. 2010 [cit. 2011-3-16]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/758631>
8. KRÁLÍKOVÁ, E. *Hlavně nezvyšovat daně z cigaret* [online]. 11. 2. 2009 [cit. 2011-3-12]. Dostupný z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/eva-kralikova.php?itemid=5863>>
9. MCGHEE S.; HO, L. et al. Cost of tobacco-related diseases, including passive smoking, in Hong Kong. *Tob control* [online]. 2006, č. 15, s. 125-130 [cit. 2011-3-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2563564/?tool=pubmed>>
10. PRENZLE, A.; MITTENDORF, T. et al. Modelling of the cost of productivity losses due to smoking in Germany for the year 2005. *Gesundheitswesen* [online]. 2007, č. 69, s. 635-643 [cit. 2011-3-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18080936>>
11. TSAI, S.; WEN, C. et al. Workplace smoking related absenteeism and productivity costs in Taiwan. *Tob control* [online]. 2005, č. 15, s. 33-37 [cit. 2011-3-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1766182/?tool=pubmed>>
12. WEGNER, C.; GUTSCH, A. et al. Smoking-attributable productivity loss in Germany--a partial sickness cost study based on the human capital potential method. *Gesundheitswesen* [online]. 2004, č. 66, s. 423-432 [cit. 2011-3-15]. Dostupný z WWW:

<<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15314734?ordinalpos=1&itool=PPMCPMCLa.PPMCAAppController.PPMCArticlePage.PPMCPubmedRA&linkpos=2>>

Seznam příloh

Příloha A – Klasifikace daní dle OECD

Příloha B – Vzor dotazníku použitého pro dotazníkové šetření

Klasifikace daní dle OECD

- 1000 Daně z důchodů, zisků a kapitálových výnosů
 - 1100 daně z důchodů, zisků a kapitálových výnosů od jednotlivců
 - 1110 z příjmů a ze zisků
 - 1120 z kapitálových výnosů
 - 1200 daně z důchodů, zisků a kapitálových výnosů od společností
 - 1210 z příjmů a ze zisků
 - 1220 z kapitálových výnosů
- 2000 Příspěvky na sociální zabezpečení
 - 2100 zaměstnanci
 - 2200 zaměstnavatelé
 - 2300 samostatně výděleční nebo nezaměstnaní
 - 2400 nezařaditelné do 2100, 2200 a 2300
- 3000 Daně z mezd a pracovních sil
- 4000 Daně majetkové
 - 4100 pravidelné daně z nemovitého majetku
 - 4110 domácnosti
 - 4120 ostatní
 - 4200 pravidelné daně z čistého jmění
 - 4210 jednotlivci
 - 4220 společnosti
 - 4300 daně z pozůstalostí, dědické a darovací
 - 4310 z pozůstalostí a dědické
 - 4320 darovací
 - 4400 daně z finančních a kapitálových transakcí
 - 4500 ostatní nepravidelné daně z majetku
 - 4510 z čistého jmění
 - 4520 ostatní nepravidelné

- 4600 ostatní pravidelné daně z majetku
- 5000 Daně ze zboží a služeb
 - 5100 daně z výroby, prodeje, převodů, pronájmu a dodávek zboží a poskytování služeb
 - 5110 daně všeobecné
 - 5111 daň z přidané hodnoty
 - 5112 daně prodejní (obratové)
 - 5113 ostatní všeobecné daně ze zboží a služeb
 - 5120 daně ze specifického zboží a služeb
 - 5121 spotřební daně
 - 5122 zisky z fiskálních monopolů
 - 5123 cla a dovozní daně
 - 5124 vývozní daně
 - 5125 daně z investičního zboží
 - 5126 daně ze specifických služeb
 - 5127 ostatní daně z mezinárodního obchodu a transakcí
 - 5128 ostatní daně ze specifického zboží a služeb
 - 5130 nezařaditelné do skupin 5110 a 5120
 - 5200 daně z používání nebo povolení používání zboží nebo vykonávání činností
 - 5210 pravidelné daně
 - 5211 placené domácnostmi z motorových vozidel
 - 5212 placené ostatními subjekty z motorových vozidel
 - 5213 ostatní pravidelné daně
 - 5220 nepravidelné daně
 - 5300 nezařaditelné do skupin 5100 a 5200
- 6000 Ostatní daně
 - 6100 placené výhradně podniky
 - 6200 placené jinými subjekty nebo neidentifikovatelné

Dotazník

Tento dotazník je zcela anonymní a jeho vyplnění je dobrovolné. Informace z vyplněného dotazníku slouží k vypracování studentské diplomové práce a nebudou použity k jinému účelu. Jeho vyplnění nebude mít v žádném případě vliv na cenu cigaret, ani není jeho předmětem zkoumání výše příjmů rodiny.

Dotazník vyplňujte prosím čitelně a na otázky odpovídejte pravdivě. U otázek s možností výběru odpovědi zaškrtněte vždy jen jednu možnost. Za vyplnění a vrácení dotazníku předem moc děkuji.

Lenka Holly

1) Pohlaví:

- ☐ muž
- ☐ žena

2) Věk:

- ☐ 18 - 24 let
- ☐ 25 - 34 let
- ☐ 35 - 44 let
- ☐ 45 - 64 let
- ☐ více jak 65 let

3) Výše Vašeho měsíčního příjmu (průměrného čistého):

- ☐ do 10.000 Kč
- ☐ 10.000 – 14.999 Kč
- ☐ 15.000 – 19.999 Kč
- ☐ 20.000 – 24.999 Kč
- ☐ 25.000 – 29.999 Kč
- ☐ 30.000 – 40.000 Kč
- ☐ více jak 40.000 Kč

4) Kolik stojí krabička cigaret, které si běžně kupujete? (prosím uveďte):

.....

5) Kolik vykouříte cigaret:

- ☐ ne více jak 20 týdně (příležitostný kuřák)
- ☐ 20 – 60 týdně
- ☐ ne více jak 20 denně
- ☐ 20 – 30 denně
- ☐ více jak 30 denně

- 6) Jaká je maximální cena krabičky cigaret, kterou jste ochoten/ochotna zaplatit, pokud by se cigarety zdražovaly (prosím uveďte):

.....

- 7) Pokud by se krabička cigaret prodávala za cenu z otázky č. 6, jaká by potom byla Vaše spotřeba cigaret (Váš předpoklad):

- ☐ ne více než 20 týdně
- ☐ 20 – 60 týdně
- ☐ ne více než 20 denně
- ☐ 20 – 30 denně
- ☐ více než 30 denně